

Satu Kokkonieniemi

Bändisoitto kuuluu kaikille

Kuulovammaisten lasten ja nuorten bändiohjaaminen

Opinnäytetyö

Syksy 2012

Kulttuurin yksikkö

Kulttuurituotannon koulutusohjelma

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Kulttuurialan yksikkö

Koulutusohjelma: Kulttuurituotannon koulutusohjelma

Suuntautumisvaihtoehto: Musiikkipainotteinen sosiokulttuurisen työn suuntautumisvaihtoehto

Tekijä: Satu Kokkonieniemi

Työn nimi: Bändisoitto kuuluu kaikille

Ohjaaja: Jussi Kareinen

Vuosi: 2012

Sivumäärä: 51

Liitteiden lukumäärä: 0

Ohjattu bändisoittotoiminta on kuulovammaisten parissa vielä pioneeritoimintaa Suomessa. Musiikkitoimintaa tämän erityisryhmän kanssa on toteutettu osana puhe- tai musiikkiterapiaa sekä musiikkikasvatuksena kouluissa. Kuulovammaisten lasten ja nuorten bänditoiminnalle on selvä tilaus kentällä.

Työskenneltyäni kuulovammaisten parissa Kuuloliiton Satakieliohjelmassa ja toimittuani muutaman vuoden lasten ja nuorten rytmimusiikkiverkosto Louhimon bändiohjaajana päätin kokeilla yhdistää nämä kaksi asiaa. Näin syntyi Nyt Kuuluu! -bändileiri, joka toimi pilottina kuulovammaisten bändiohjaustoiminnalle ja pohjana tälle opinnäytetyölle. Työn taustalla on myös vahvasti sosiokulttuurinen innostaminen ja ajatus siitä, että musiikki kuuluu kaikille.

Tämä työ käsittelee kuulovammaisten lasten ja nuorten bändiohjaamista. Työssä käydään läpi perustietoa kuulemisesta ja kuulovammasta sekä käsitellään musiikkia monipuolisesti eri näkökulmasta. Bändiohjaamisen yhteydessä esitellään hyödyllisiä metodeja ja menetelmiä. Työn loppuun on koostettu käytännön työssä hyväksi havaittuja keinoja huomioida kuulovamma bändiohjaamisessa. Lisäksi esitellään case -esimerkkinä Nyt Kuuluu! -bändileiri.

Avainsanat: kuulovammat, musiikki, bändisoitto, sosiokulttuurinen työ

SEINÄJOKIUNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Culture and Design

Degree programme: Degree programme in Cultural Management

Specialisation: Socio-cultural work (music)

Author: Satu Kokkonen

Title of thesis: Bändisoitto kuuluu kaikille

Supervisor: Jussi Kareinen

Year: 2012

Number of pages: 51

Number of appendices: 0

Guided band-activity with the Hard of Hearing (HOH) in Finland is still on pioneer level. Musical activities with this special group have been executed as part of speech- or musical therapy, and as musical education in schools.

After working with HOH-persons in the Finish Federation of the Hard of Hearings Satakieli -programme and also after a few years of working as a bandleader in childrens and teenagers rhythm music network Louhimo, I decided to try and integrate these two things. This is how the Nyt Kuuluu! band camp was born. It works as a pilot for band guidance activity for the hard of hearing, as well as a base for this thesis work. Also strongly in the background of this work there is socio cultural inspiration and the thought of music belonging to everyone.

This thesis work is about band counselling of HOH children and teenagers. The thesis will handle basic knowledge of hearing and hearing defect, as well as music from different angles in a versatile way. Useful methods will be introduced in the section about band counselling. In the end of the thesis there is a collage of hints and tips of how to take a hearing defect in to consideration in band counselling. Also the Nyt Kuuluu! band camp will be introduced as case- example.

Keywords: hearing defect, music, band counselling, socio-cultural work

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
Kuvio- ja taulukkoluetelo.....	6
Käytetyt termit ja lyhenteet	7
1 johdanto	9
2 KUULEMINEN JA KUULOVAMMA.....	10
2.1 Kuuleminen.....	10
2.2 Kuulovamma.....	11
2.3 Näkökulmia kuulovammaan.....	12
2.4. Kuulovamma ja apuvälineet.....	14
2.4.1 Kuulokoje	14
2.4.2 Sisäkorvaistute.....	16
3 musiikin mahdollisuuksia ja vaikutuksia.....	18
3.1. Musiikin terapeuttisia vaikutuksia.....	18
3.1.1 Musiikkikasvatuksen näkökulma	18
3.1.2 Musiikkiterapian näkökulma	19
3.1.3 Harrastustoiminnan näkökulma.....	19
3.2 Erityismusiikkikasvatus	20
3.3 Musiikin riemua - kokemuksia musiikista ja sen vaikutuksista	22
3.3.1 Lapset ja nuoret kokevat	23
3.3.2 Vanhempi ja ammattilaiset kertovat	24
4 Bändisoitto ja -ohjaaminen	26
4.1 Bändisoitto – matalan kynnyksen harrastus.....	26
4.2 Bändiohjaaja – sujuttaja ja innostaja.....	26
4.3 Metodeja ja menetelmiä.....	27
4.3.1 Louhimo-metodi	28
4.3.2 Kuvionuottimenetelmä.....	29
5 Kuulovamman huomioiminen bändiohjauksessa	32

5.1 Käytännön vinkkejä.....	32
5.1.1 Tila	32
5.1.2 Äänentoisto	33
5.1.3 Muiden aistien tukeminen	34
5.1.4 Melodian hahmottamisen sujuttaminen.....	35
5.1.5 Vuorovaikutus	35
6 case: nyt kuuluu! –bändileiri	37
6.1 Nyt Kuuluu –bändileiri	37
6.2 Leirin sisältö	38
6.3 Leirin toteutus	39
6.3.1 Leirin alku.....	39
6.3.2 Soittimiin tutustuminen	40
6.3.3 Bändisoittoa	40
6.3.4 Instrumentteihin syventyminen.....	41
6.3.5 Rytmiryhmä	42
6.3.6 Kohti loppukonserttia.....	42
6.3.7 Lauluharjoituksia	43
6.3.8 Harjoitus tekee mestarin.....	43
6.3.9 Loppukonsertti.....	43
7 loppuksi	45
LÄHTEET	48

Kuvio- ja taulukkoluetelo

Kuvio 1. Kaavamainen poikkileikkaus korvasta.....	10
Kuvio 2. Erityyppisiä kuulokojeita.....	16
Kuvio 3. Sisäkorvaistutteen toiminta.....	17
Kuvio 4. Kuvionuottien muodot.....	31
Kuvio 5. Aika-arvot ja tauot.....	31
Kuvio 6. Ylennykset ja alennukset esitettynä pianon koskettimistolla.....	32

Käytetyt termit ja lyhenteet

Demppaaminen	Rumpukalvon soinnin vähentäminen, esim. bassorummun täyttäminen tekstiileillä tai virvelin kalvon teippaaminen.
Desibeli	Äänenvoimakkuuden mittayksikkö, lyhenne dB.
FM -laite	Häiritsevän taustamelun minimoiva kuuntelun apuväline, jonka lähetin poimii äänen ja lähettää sen radiosignaalina vastaanottimeen, joka on liitetty kuulokojeeseen.
Huulio	Koko näkyvä artikulaatioelimistö, eli huulet, kieli, hampaat ja leuka.
Huulioluku	Artikulaatioelimistön antaman ja kuuloon perustuvan informaation seuraamista .
Induktiivinen kuuntelu	Sähkömagneettisen kelan käyttö langattomassa kuuntelussa kuulokojetta käytettäessä.
Kuulokäyrä	Kuulontutkimuksen tulos, joka kertoo hiljaisimman äänen, jonka eri äänen korkeuksilla kuulee.
Komppi	Perussoittoa, joka säestää melodiaa tai jonkin instrumentin sooloa.
Komppilappu	Nuotinkirjoituksesta yksinkertaistettu versio, johon poimitaan esim. vain kappaleen rakenne ja soinnut.
Miksaaminen	Sähköisesti vahvistetun äänen tasojen säätäminen ja tarkkailu.

Rumpukomppi	Rummuilla soitettava rytmikuvio, joka kulkee kappaleen pohjalla.
Sointu	Usean erikorkuisen sävelen samanaikaisesti muodostama ääni.
Sound check	Äänentasojen ja äänen kokonaiskuvan tarkistaminen ja säätäminen esim. ennen konserttia
Tahti	Musiikkikappaleen aika-arvoväli, joka koostuu tietyistä määrästä iskuja, joiden lukumäärän kertoo tahtiosoitin.
Vitossointu	Sointu, joka rakentuu pohjasävelestä, puhtaasta kvintistä- ja mahdollisesta oktaavista. Kutsutaan myös voimasoinnuksi.

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni taustalla on käytännön toteutus, Nyt kuuluu! -kuulovammaisten lasten bändileiri. Työn on tarkoitus avata kuulovamman ja rytmimusiikin opetuksen mahdollisuuksia ja haasteita. Työ vastaa kysymyksiin, mitkä ovat parhaat käytännöt kuulovammaisten ja sisäkorvaistutetta käyttävien lasten bändiohjaukseen ja kuinka siitä tehdään matalan kynnyksen harrastus kuulemisen haasteista kärsiville. Opinnäytteeni on hankkeistettu lasten ja nuorten rytmimusiikkiverkosto Louhimolle.

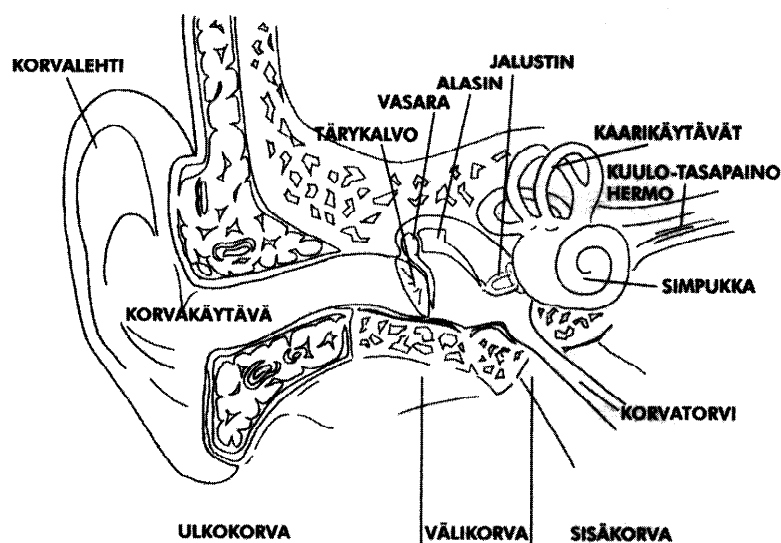
Kuulovammaisten lasten ja nuorten bändiohjaaminen on toistaiseksi vielä pioneeri-toimintaa. Musiikkitoimintaa tämän erityisryhmän parissa on toteutettu esimerkiksi osana puheterapiaa, musiikkiterapian muodossa ja kouluissa musiikkikasvatuksen parissa. Tässä työssä avaan varsinaisen aiheen tueksi kuulovammaa eri näkökulmista. Musiikkia, sen vaikutuksia ja mahdollisuuksia tarkastellaan kyseessä olevan erityisryhmän näkökulmasta. Tärkeimmän sisällön tarjoavat kuitenkin käytännön bändiohjauskokemuksesta kummunneet ajatukset ja käytännöt sekä kuulovammaisten ja heidän kanssa työskennelleiden ammattilaisten näkemykset musiikista ja sen vaikutuksista.

Lähdekirjallisuutta suoraan aiheesta ei toistaiseksi ole olemassa, joten teorian tieto on yhdistelty kuulovamman ja sisäkorvaistutteen parissa tehdystä tutkimuksesta, musiikkikasvatuksen ja -terapian kirjallisuudesta ja bändiohjaamisesta tuotetusta tiedosta. Kiinnostavia huomiota lähdekirjallisuutta tutkiessa löytyi musiikkikasvatuksen ja -terapian rajapinnoista ja vielä erityisesti erityismusiikkikasvatuksen näkökulmasta tähän. Lähdekirjallisuudesta valikoitunut aihetta tukeva teorian tieto ja käytännön työn kokemukset muotoutuvat opinnäytteessäni tietopankiksi ja työkalupakiksi kuulovammaisten kanssa toimiville ammattilaisille, opettajille ja harrastustoiminnan ohjaajille.

2 KUULEMINEN JA KUULOVAMMA

2.1 Kuuleminen

Kuuleminen on ympäristön havainnointia ääniärsykkeiden perusteella. Kuuleminen perustuu korvien keräämään ääni-informaatioon, eli äänilähteestä lähtevä ääniaalto saavuttaa korvan, korva vahvistaa ääntä hieman ja ääni ohjautuu korvakäytävään. Korva muodostuu ulko-, väli- ja sisäkorvasta. Korvakäytävä siirtää ääniaallot tärkykalvolle, josta välikorva alkaa. Välikorvan kuuloluiden, vasaran, alasimen ja jalustimen, kautta ääni kulkee eteisikkunaan, joka erottaa väli- ja sisäkorvan. Eteisikkunasta ääni päätyy simpukkaan, joka on nesteen täyttämä kuuloelin. Simpukassa ääniaallot muotoutuvat pieniksi sähköimpulsseiksi, eli hermoärsykeiksi, joista muodostuu hermoimpulsseja, jotka kulkevat kuulotasapainohermoä pitkin isoivojen kuuloalueelle. Kuviossa 1 näkyy korvan rakenne ja osat poikkileikkauksena. Aivokuorella sijaitsee kuulokeskus, jossa kokemus äänistä ja sen ominaisuuksista muodostuu. Äänien tunnistamiseen tarvitaan kuulonerottelukykä ja kuulomuistia, joiden kehittymiseen taas tarvitaan kuuntelukokemuksia. (Kuuleminen, [viitattu 10.8.2012].)

Kuvio 7. Kaavamainen poikkileikkaus korvasta (Hasan 2005, 32).

Kuuleminen on puheenkehitykselle erityisen tärkeää ja kuulemisen yhtenä tärkeimpänä tehtävänä pidetään puheen ymmärrystä. Kuuloaistin kautta välittyy kuitenkin myös paljon muuta tärkeätä informaatiota. Äänen fysikaaliset ominaisuudet kertovat äänen voimakkuudesta, korkeudesta, sijainnista ja etäisyydestä. Nämä informaatiot ovat tarpeellisia esimerkiksi liikenteen ja varoitussignaaleiden havainnoinnissa. Semanttinen tieto liittyy kielen merkityksiin, tällä kuuloaistin kautta välittyvällä tiedolla ymmärretään sanojen merkityksiä ja niiden liittymistä toisiinsa. Tunteisiin liittyvää tietoa saadaan myös kuuloaistin kautta. Äänensävyistä, korkeudesta ja nopeudesta päätelemme puhujan tunnetilaa ja tulkitsemme, minkälaisen viestin puhe välittää. Äänellä on myöskin esteettisiä ominaisuuksia ja viestejä. Musiikki on hyvä esimerkki esteettisestä äänestä. Esteettinen ääni välittää ei-sanallisia viestejä ja tuottaa elämyksiä. (Hasan 2005, 35–36.)

2.2 Kuulovamma

Kuulovamman lähtökohta voi olla tieteellinen, toiminnallinen tai omaan kokemukseen perustuva. Ihmiset voidaan kuulokyvyn perusteella jakaa neljään ryhmään: normaalikuuloiset, huonokuuloiset, kuuroutuneet ja kuurot. Kuulovamman yleiskäsitteellä tarkoitetaan jonkinasteista kuulon alentumaa, lievästä huonokuuloisuudesta kuurouteen. Normaalikuuloiset kuulevat hyvinkin heikkoja ääniä, mutta sietävät myös kovia ääniä, mikä tarkoittaa sitä, että heillä on laaja dynamiikka-alue. Normaalikuuloisilla on myös parempi äänen erottelukyky, eli erilaisten äänten joukosta on helpompi erottaa haluttu informaatio. Kuulovammaisilla kuuloalueen dynamiikka on kaventunut, mikä tarkoittaa sitä, että kuulemisen kynnyksensä kasvaa, mutta voimakkaiden äänien sietokyky ei. Kuulon heikkenemä ei myöskään ole tasainen, vaan kuulokäyrässä on kuoppia; joitakin taajuuksia kuulee paremmin ja joitakin ei ollenkaan. (Rasa 2005, 13–14.)

Kuuroutunut henkilö on menettänyt kuulonsa puheen oppimisen jälkeen, eikä saa selvää kuulonsa avulla esimerkiksi puheesta edes kuulokojeen avulla. Kuuro henkilö on menettänyt kuulonsa syntymässään tai varhaislapsuudessaan. Kuuroudelle määritelty desibeliraja on 85–90 dB, jota heikompia ääniä on mahdotonta kuulla. Normaalikuuloisen raja on 10–20 dB. (Kuuleminen, [viitattu 24.10.2012].)

Kuulovamma voi olla konduktiivinen- eli johtumisvika (myöhemmin johtumisvika), aistimisvika, näiden yhdistelmä tai sentraalinen kuulovika. Johtumisvian syy on usein ulko- tai välikorvassa oleva vaurio tai epämuodostuma, jonka takia äänen eteneminen estyy. Aistimisvika sijaitsee sisäkorvassa, kuulohermossa tai kuuloradassa. Yhdistelmäviassa sekä ulko- ja välikorvassa, että sisäkorvassa on ongelmia. Sentraalinen kuulovika sijaitsee keskushermostossa: aivokuoressa tai aivoringossa. (Hasan 2005, 41–42.)

2.3 Näkökulmia kuulovammaan

Korpilahden(2005, 26–27) mukaan kuulovammaa tarkastellaan usein ainoastaan lääketieteellisestä näkökulmasta, mutta siihen liittyy useita muitakin näkökulmia, jotka auttavat kuulovamman ymmärtämistä ja sen kanssa toimimista:

-kommunikoinnin ja kielenkehityksen näkökulma

-osallistumisen näkökulma

-sosiokulttuurinen näkökulma

Lääketieteellinen näkökulma on usein ensimmäinen, koska kuulovamman toteaa virallisesti lääkäri. Lääketieteellisesti huonokuuloisuus ja kuurous nähdään sairautena ja parannettavana tilana (Korpilahti 2005, 27). Kuulovammasta ja sen ominaisuuksista puhutaan lääketieteellisin termein ja niiden sijainti määritellään käyttäen fysiologisia määreitä. Kuulovammainen asioi terveydenhuollon parissa apuvälineiden, kuten kuulokojeiden kanssa, vaikka hän ei pitäisi itseään sairaana.

Kommunikoinnin ja kielenkehityksen näkökulma liittyy olennaisesti puheen ja kommunikoinnin omaksumiseen, jota kautta ratkaisevaa on onko ihminen lievästi vai vaikeasti kuulovammainen (Korpilahti 2005, 26–27). Ihminen voi kommunikoida puheen lisäksi monin tavoin, mutta kuulovammaa tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota erityisesti puheen kehitykseen, koska valtaväestö kommunikoi puheen

avulla. Tässä kohdassa kommunikoinnin näkökulma linkittyy vahvasti osallistumisnäkökulmaan.

Osallistumisnäkökulmassa arvioidaan vaikutuksia yksilön elämään ja kuinka kuulovamma vaikuttaa osallistumiseen ja toimintaan. Osallistumisnäkökulma on myös pedagoginen näkökulma, koska näitä asioita pohditaan kuulovammaisen lapsen koulunkäyntiä suunnitellessa. (Korpilahti 2005, 26.)

Sosiokulttuurinen näkökulma on erityisen tärkeä tämän työn aiheen kannalta. Avaan tässä myös sosiokulttuurisen työn käsitettä, koska sen kautta näkökulman käytäntöön soveltaminen tulee parhaiten esille. Bändiohjaaminen on kulttuurityötä ja erityisryhmien kanssa toimimiseen sosiokulttuurisen työn menetelmät sopivat erityisen hyvin. Sosiokulttuurisessa kontekstissa kuulovammaiset kuuluvat kuulovammaisten ja kuurojen kieli- ja kulttuurivähemmistöön. Tässä näkökulmassa välitetään myös ajattelemasta kuulovammaa vikana tai vammaana sinänsä. (Korpilahti 2005, 26–27.) Näkökulma mahdollistaa myös sen, että vaikka kuulovamman ajateltaisiin yleisesti estävän joitakin kuulemista vaativia toimintoja, voidaan sitä pitää voitettavana haasteena. Sosiokulttuurisessa työssä onkin olennaista löytää toimintatapoja, joilla lähestyä kohdetta sen omista lähtökohdista (Toikko 2002, 272).

Musiikin kuluttaminen ja tekeminen voidaan ajatella poissuljetuksi asiaksi kuulovammaisten elämässä, mutta musiikki kuuluu tavalla tai toisella useiden kuulovammaisten, jopa kuurojen elämää. Musiikki kuuluu monen kuulovammaisen nuoren elämään ja varmasti yksi syy siihen on se, että he ovat ensisijaisesti nuoria ja vasta toissijaisesti kuulovammaisia. Nuorisokulttuuriin tai vaikkapa tietyn kaveripiirin osana olemiseen usein kuuluu musiikin kuuntelu, sen yhteinen kokeminen sekä yhteisten ja omien suosikkiryhtyeiden valikoiminen. Sosiokulttuuriseen näkökulmaan kuuluu myös ajatus siitä, että esimerkiksi musiikki kuuluu kaikille, erilaisista ominaisuuksista huolimatta. Innostamisesta käyty keskustelu perustuu muun muassa ajatukseen kulttuurisesta demokratiasta. Tavoitteena kulttuurisessa demokratiassa on se, että mahdollisimman suuri osa ihmisistä pääsisi nauttimaan kulttuuritoiminnan tuotteista ja heillä olisi mahdollisuus osallistua kulttuurin ja taiteen tekemiseen (Kurki 2002, 14.) Määritellään kulttuuri sitten miten tahansa, sosiokulttuurinen ajattelu perustuu siihen, että sen täytyy olla kaikkien saatavilla ja saavu-

tettävissä. Sosiokulttuurinen työ tarjoaa mahdollisuuden työskennellä erityisryhmien kanssa heidän omilla ehdoillaan, näin mahdollistaen mahdollisimman ajatellun.

2.4. Kuulovamma ja apuvälineet

Kuulovammaisen kuulemista, kommunikointia ja arkea helpottamaan on lääketieteen ja tekniikan kehittyessä syntynyt paljon apuvälineitä. Osan hankkimiseen ja käyttämiseen on varsin matala kynnyks, mutta esimerkiksi sisäkorvaistute vaatii pitkällistä lääkärin ja eri sidosryhmien konsultaatiota ja kirurgisen operaation.

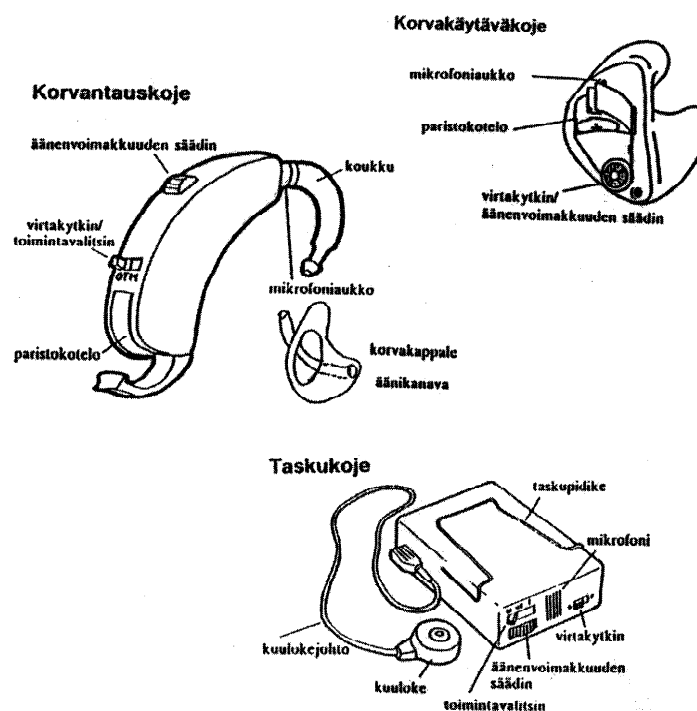
2.4.1 Kuulokoje

Kuulokoje auttaa kuulovammaista hyödyntämään jäljellä olevaa kuuloa. Kuulokoje ei kuitenkaan tee kuulovammaisesta täysin kuulevaa. (Kuuleminen, [\[Viitattu 10.8.2012\].](#)) Kuulokoje on laite, joka vahvistaa ääntä akustisesti. Kojeessa oleva mikrofoni poimii äänen, joka muunnetaan muokattavaksi sähköiseksi signaaliksi ja muokkauksien jälkeen signaali muutetaan takaisin akustiseksi signaaliksi, joka johdetaan korvakäytävään korvakappaleen avulla. Kuulontutkimuksen perusteella löydetään sopiva kuulokojetyyppi, johon säädetään jokaiselle äänialueelle tarvittava vahvistuksen määrä. Säättöjä voidaan korjata paremmin sopiviksi käyttäjän kokemuksien mukaan, jotta kuulokojeesta saadaan paras mahdollinen hyöty. Kuulokoje muuntaa ääntä monella eri tavalla ja sen käyttö vaatii totuttelua. Haasteellisinta kuulokojeen käytössä on se, että kuulokoje ei pysty erottelemaan tärkeitä ääniä, vaan vahvistaa kaikkia ääniä tasaisesti. Teknologia tuo tähän jatkuvasti parannuksia, mutta toimivaa korvaa on vielä mahdoton korvata. (Hasan 2005, 43.)

Kojeen avulla voidaan kuunnella sekä normaalisti että induktiivisesti. Induktiivinen asetus on käytössä, kun kuunnellaan FM -laitteen kautta. Induktiivisessa kuuntelelussa ääni siirtyy sähkömagneettisen kelan avulla sähkömagneettisen kentän kautta langattomasti kuulokojeeseen ilman hälyääniä (Kuulokojeen käyttö, [\[Viitattu 24.10.2012\]](#)). Laite välittää mikrofonin kautta halutun äänen suoraan kuulokojeeseen, joka mahdollistaa ainakin osittain hälyäänien poistamisen. Digitaalitekniikka

on myös mahdollistanut osittain hälyäänien poistamista ja niiden vaimentamista. Tekniikan kehittyttyä on luotu kuulokojeita, jotka säätävät ympäristön meluisuuden mukaan ja käyttäjä voi välitä äänen vahvistusohjelman kulloisenkin ympäristön mukaan. Nämä kojeet sopivat myös vaikeasti kuulovammaisille.

Yleisin kuulokojetyyppi on korvatauskoje, joka nimensä mukaan asetetaan korvan taakse. Itse laite sijaitsee korvan takana ja yhdistyy väliletkulla yksilöllisesti valmistettuun korvakappaleeseen. Korvakäytäväkojeessa koko laitteen tekniikka on korvakappaleen sisällä. Taskukojeessa laite on rasian muotoinen ja se yhdistyy johdolla kuulokkeeseen ja korvakappaleeseen. Edellä mainitut kojeet esitellään tarkemmin kuviossa 2. Silmälasikuulokoje on kiinnitetty silmälasin sankaan, mutta on muutoin samanlainen kuin korvatauskoje. Luujohtokuulokoje on tarkoitettu henkilöille, joilla on muiden kojeiden käytön estävä epämuodostuma korvassa tai niille, joiden kuulovika on konduktiivinen. Luujohtokuuloje perustuu värähtelijään, jota pidetään korvan takana luun päällä, josta ääni johtuu luuston kautta sisäkorvaan. (Hasan 2005, 44–45.)

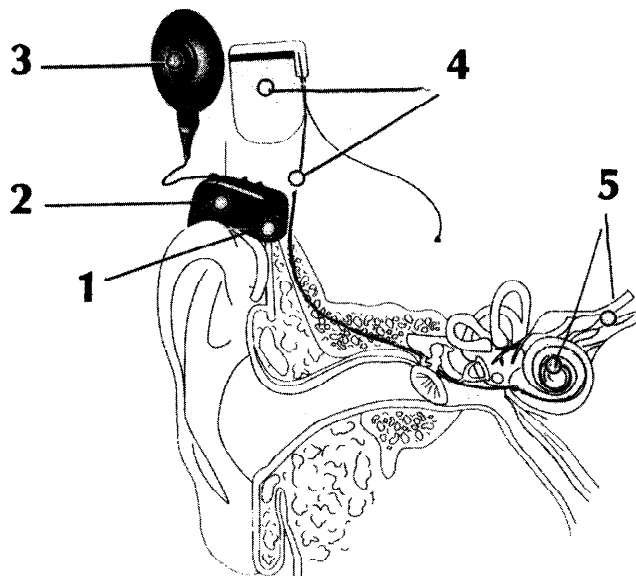

Kuvio 8. Erityyppisiä kuulokojeita (Hasan 2005, 46).

2.4.2 Sisäkorvaistute

Sisäkorvaistute on elektroninen laitteisto, joka muuttaa äänen sähköiseksi ja ohjaa sen sisäkorvan kautta kuulohermoon. Sisäkorvaistute on tarkoitettu kuulovammaille, joille kuulokoje ei tuo kuulemiseen tarvittavaa apua. Istute koostuu elektrodeista ja vastaanottimesta, jotka asetetaan kirurgisessa toimenpiteessä sekä ulkoisista osista, joita ovat puheprosessori, korvantausosa, jossa on mikrofoni ja herkkyysäädin, lähetin sekä johdin. (Kurki & Takala 2005, 44.)

Kuviossa 3 ovat näkyvillä sisäkorvaistutteen osat mikrofoni(1), puheprosessori(2), lähetin(3), vastaanotin(4) ja simpukkaan asetettu elektrodinauha(5) (Hasan 2005, 48).

Kuvio 9. Sisäkorvaistutteen toiminta (Hasan 2005, 47).

Sisäkorvaistuteleikkauksia on Suomessa tehty vuodesta 1990 -luvulta alkaen. Aluksi sisäkorvaistutetta saivat kuuroutuneet aikuiset, sitten kuuroutuneet lapset ja 1997 alkaen sisäkorvaistutteita on asetettu vaikeasti kuulovammallisille lapsille. Nykyisten tutkimuksien jälkeen tavoitteena on ollut istutehoidon aloittaminen varhaisessa vaiheessa, alle kaksivuotiaana. Mahdollisuus tehdä päätös sisäkorvaistutteen hankkimisesta edellyttää kuulovamman toteamista vahaisessa vaiheessa

kuin myös kuntoutustoimien aloittamista. Ratkaisu sisäkorvaistutteen hankkimisesta tehdään aina yksilöllisesti yhdessä perheen ja terveydenhuollollisen työryhmän kanssa. (Hasan 2005, 46.)

Sisäkorvaistuteleikkausta, joka ei poikkea varsinaisesti mistään muusta nukutuksessa tehtävästä korvaleikkauksesta, seuraa pitkä, useita vuosia kestävä kuntoutusjako, joka vaatii paljon yhteistyötä lapsen vanhempien, perheen, sairaalan ja päiväkodin tai koulun kesken. Istutteen aktivoinnin jälkeen alkaa totuttelu sisäkorvaistutteen toimintaan ja sillä kuunteluun. Alussa istutteen säätöjä tarkistetaan ja korjataan jopa päivittäin. Sisäkorvaistuttekuntoutus poikkeaa kuulolaittekuntoutuksesta, sillä sisäkorvaistutteesta ei päätöksen jälkeen voi enää luopua, toisin kuin kuulolaitetta voi kokeilla aikansa ja jättää sen sitten pois. Sisäkorvaistutetta hankittaessa on sitouduttava pitkään ja joskus vaikeaan kuntoutukseen ja hyväksyä se, että lapsesta ei sisäkorvaistutteen avulla tule kuitenkaan täysin kuulevaa. Kuulemisen harjoittaminen sisäkorvaistutteella ja puheella kommunikoinnin omaksuminen voi kestää hyvin pitkään. (Kurki & Takala 2005, 47).

Kuulovammaisten ja heidän läheistensä parissa toimiessa olen huomannut, että sisäkorvaistute on helpottanut monen perheen elämää pitkästä ja joskus vaikeasta kuntoutusprosessista huolimatta. Varsinkin, jos vanhemmat ja muu perhe ovat kuulevia, sisäkorvaistutteen avulla kommunikaatio monimuotoistuu, kun kuuleminen kehittyy ja astuu tukiviittomien ja viittomakielen rinnalle. Ympäri maata on ammattitaitoisia kuulokeskuksia ja niissä työskenteleviä monitasoisia ammattilaisia. Pitkän työn jälkeen Suomeen on kehittynyt myös erittäin vahva sisäkorvaistutetta käyttävien lasten vanhempien, lasten kanssa toimivien kasvattajien ja terveydenhuollon ammattilaisten verkosto, Satakieliohjelma, joka tukee perheitä ja sisäkorvaistutelasten kanssa työskenteleviä tahoja.

3 MUSIIKIN MAHDOLLISUUKSIA JA VAIKUTUKSIA

3.1. Musiikin terapeuttisia vaikutuksia

Musiikin terapeuttisia vaikutuksia lähdetään tutkimaan tässä musiikkikasvatuksen, musiikkiterapian ja harrastustoiminnan näkökulmista. Tavallisesti musiikkikasvatus nähdään, ainakin koulumaailmassa, musiikkiin tutustuttavana ja sen perusteita opettavana toimintana, jolle on kuitenkin asetettu tiettyjä tavoitteita, mutta musiikkikasvatuksessa on mahdollisuus nähdä myös terapeuttisia mahdollisuuksia. Musiikkiterapialla taas tähdätään musiikin avulla tehtävän terapian kautta hyvinvoinnin ja tasapainon lisäämiseen. Musiikki mielekkäänä harrastustoimintana on itse-tuntoa ja identiteettiä oman osaamisen, osallistumisen ja itseilmaisun kautta vahvistavaa toimintaa, joka voidaan helposti myös nähdä terapeuttisena.

3.1.1 Musiikkikasvatuksen näkökulma

Musiikkikasvatuksen terapeuttisia vaikutuksia voidaan ajatella ja hahmottaa seuraavasti: Liisa-Maria Lilja-Viherlammen (2007) mukaan musiikkikasvatuksen pohjana ovat musiikkikasvatuksesta syntyvä positiivinen musiikkisuhde ja musiikillinen vuorovaikutus, jotka parhaassa tapauksessa:

–rikastavat monin tavoin oppilaan elämää

–motivoivat ja tukevat monipuolisesti kasvua ja oppimista

–tukevat ja vahvistavat oppilaan identiteettiä, elämän hallintaa (esim. tunteiden säätelyä) ja elämäntaitoja,

–voivat toimia kasvamisen ongelmia ehkäisevänä, auttavana ja korjaavana tekijänä

Esitettyjen seikkojen kautta tarkasteltuna musiikkikasvatuksella on selvästi rajapintoja musiikkiterapian kanssa. Musiikkikasvatusta terapeuttisesta näkökulmasta tarkasteltaessa tärkein tekijä kuitenkin opettajan persoonallisuus ja opettajan motivaatio johdattaa musiikkikasvatusta terapeuttiseen suuntaan.

3.1.2 Musiikkiterapian näkökulma

Musiikkiterapiassa musiikkia käytetään terapian välineenä. Musiikkiterapiaa käytetään niin psyykkisen kuin fyysisenkin hyvinvoinnin parantamiseen. Musiikki on potilaan ja terapeutin välisen kommunikaation väline, jota johdonmukaisesti käytettäessä tarjoaa tehokkaan hoitomuodon hyödyntäen musiikin parantavia ja hyvinvointia lisääviä ominaisuuksia. Musiikkiterapian teho perustuu sanattomaan kommunikaatioon ja tunnetason kommunikointiin. (Ahonen 1997, 30–31.)

Musiikkiterapiassa soittaminen merkitsee paljon muutakin kuin musiikkia. Esimerkiksi improvisaation avulla, joka on keskeinen osa rytmimusiikkia, jaetaan erilaisia merkityksiä. Potilaan terapiassa soittama monimutkainen improvisaatio on toisten kanssa jaettavissa oleva persoonallinen ilmaus. Musiikkiterapian ajatus soittamisesta ei putoa kauas siitä, mitä musiikkiin intohimoisesti suhtautuvat harrastajat ja omaa musiikkiaan luovat ihmiset ajattelevat musiikista. (Ahonen-Eerikäinen 1999, 34–35.)

3.1.3 Harrastustoiminnan näkökulma

Harrastustoiminta on vapaa-ajan viettämisen lisäksi keino oppia sosiaalisia taitoja, luoda ystävyys-suhteita ja kehittää omia taitoja ja osaamista. Harrastustoiminnan

ollessa pitkäaikaista kehittyä nuorelle myös jatkuvuuden ja oman kehittymisen tunne. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto, [viitattu 1.9.2012].)

Musiikki tarjoaa kokemuksia, jotka eivät tuota pettymystä. Musiikkiharrastus tuo laajan mahdollisuuden toteuttaa itseään kuuntelemalla, soittamalla, luomalla ja kokemalla musiikkia. Kuuntelemansa ja soittamansa musiikin voi vapaasti valita oman mielialansa ja tuntemuksiensa mukaan, jolloin musiikilla voi olla parantavia ja hyvinvointia edistäviä vaikutuksia. Musiikki voi auttaa selviytymään tunnetiloista, jotka edesauttavat stressiä. (Bojner-Horwitz & Bojner 2007, 72.) Musiikin on myös havaittu auttavan tunteiden säätelyssä (Torppa 2010).

Musiikin parissa harrastustoiminta ei välttämättä tarvitse olla bändisoittoa, musiikkiopistossa opiskelua tai vaikkapa tietyn instrumentin harjoittelua. Musiikin kokeminen yksin tai yhdessä kuuntelemalla tai vaikkapa käymällä jonkin bändin keikalla ovat yhtäläisiä musiikillista harrastustoimintaa ja tarjoavat tärkeää sisältöä monien elämään. Keikkakokemus oman lempibändin live-esiintymisestä voi antaa valtavia hyvänolon tunteita ja muodostua ikimuistoiseksi kokemukseksi. Musiikin kuuntelu suruun tai iloon on itsehoitoa parhaimmillaan ja tarjoaa monille tärkeän selviytymiskeinon arjen haasteista.

Musiikilliseen harrastustoimintaan liittyy myös vahva ennaltaehkäisevä ote. Esimerkiksi valtakunnallinen lasten- ja nuorten Taikalamppu -verkosto, johon kuuluu myös Seinäjoen seudulla toimiva lasten ja nuorten rytmimusiikkiverkosto Louhimo, nimeää strategiassa toimivansa lasten ja nuorten hyvinvoinnin parantamiseksi mm. lisäämällä harrastusmahdollisuuksia (Louhimo, [viitattu 22.10.2012]).

3.2 Erityismusiikkikasvatus

Musiikkikasvatuksen merkitys on tarjota oppijalle väylää, mahdollisuuksia ja välineitä päästä musiikin yhteyteen, löytää musiikillisia mahdollisuuksia elämäänsä ja herätä kiinnostumaan musiikista. Näin toteaa Liisa-Maria Lilja-Viherlampi (2007, 209) haastateltuaan useita asiantuntijoita heidän käsityksistään musiikkikasvatuksesta. Musiikkikasvatus voidaan nähdä myös tavoitteellisena musiikkitoimintana,

joka esimerkiksi koulumaailmassa tarkoittaa sitä, että musiikinopetukselle on olemassa tavoitteet, joiden pohjalta oppilaita arvioidaan. Erityisopetuksen tarpeen kasvaessa viime vuosina huomattavasti diagnosointimenetelmien kehittymisen ja oppijakäsityksen muuntumisen johdosta on tullut myös tarve erityisopetuksen järjestämiseen musiikkikasvatuksen parissa, vaikkakin tähän on herätty muita kasvatuksen kenttiä myöhemmin. Erityismusiikkikasvatuksen kehittyttyä on tullut tarve musiikillisen erityisopetuksen, opetusmenetelmien ja sovellusten kehittämiseen, monipuolistamiseen opettajankoulutuksessa, opetusmateriaalin tuotantoon ja varsinaisen erityismusiikinopetuksen järjestämiseen. Erityismusiikkikasvatus on alettu myös nähdä omana musiikkikasvatuksen osa-alueenaan. Erilaisille oppijoille on tavattu musiikkitoimintana järjestää kerhotoimintaa, mutta tämän tyyppisen toiminnan tavoitteet ovat olleet enemmän yhdessä oloon ja viihtymiseen liittyviä tai sitten toiminta on liittynyt esimerkiksi kuntoutukseen. Kerhotoiminta on sinänsä merkittävää toimintaa, mutta haasteena on keinojen ja tapojen löytäminen tavoitteelliseen musiikkitoimintaan. (Kaikkonen 2009, 203.)

Erityismusiikkikasvatus vastaa erilaisten oppijoiden ja opettajien tarpeisiin pystyvä oppimaan ja opettamaan musiikkia kunkin oppilaan lähtötasolta jaärkevin tavoittein. Kaikkonen(2009, 205) toteaa, että erityispiirteistä, oppimista rajoittavista tai hidastavista tekijöistä huolimatta oppilaalla voi olla monipuoliset mahdollisuudet oppia sekä vahva musikaalisuus. Keskeistä on, onnistutaanko oppilaassa herättämään motivaatio musiikkia ja sen opiskelusta kohtaan. Mikäli oppilaalle pystytään tarjoamaan onnistumisen kokemuksia, hän sitoutuu toimintaan ja harjoitteluun. (Kaikkonen 2009, 205). On siis helppoa nähdä, että hyvä musiikinopettaja pärjää myös erityisoppilaiden kanssa, sillä samastahan on kysymys musiikin opettamisessa ylipäätänsä. Erityismusiikkikasvatuksen ytimiä ovat oppilaan kohtaaminen erityistarpeineen, erilaisten pedagogisten välineiden käyttäminen ja vaivannäkö erilaisten musiikillisten toimintojen mahdollistamisen kanssa, mm. apuvälineiden käytön opetteleminen ja jopa uusien keksiminen.

Erityismusiikkikasvatuksella on myös paljon rajapintoja musiikkiterapian kanssa. Haasteellisten erityisoppilaiden kanssa erityismusiikkikasvatusta joudutaan usein lähestymään musiikkiterapian menetelmien kautta, jolloin seurataan oppilaan reaktiota musiikkiin ja lähdetään rakentamaan lähestymistä musiikkiin tutustumiseen ja

musiikkitoimintaan näiden reaktioiden kautta ja vastaamalla niihin. Juha Salo(2009, 191) kirjoittaa näistä rajapinnoista pohjaten kokemuksiinsa Ruskeasuon erityiskoulun musiikinopettajana. Erityiskoulussa musiikin tarkoitus on olla terapeutinen oppiaine, muiden peruskoulun oppiaineiden oppimisen ollessa oppilaan kykyjen rajoilla, mutta terapeutisuus ei sulje pois opetuksen tavoitteellisuutta ja haasteellisuutta. (Salo 2009, 191.)

Ruskeasuon koulussa, joka on vammaisten ja pitkäaikaissairaiden lasten ja nuorten peruskoulu, on musiikilla keskeinen asema. Musiikki on yksi koulun painopistealue ja tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että musiikinopetus on huomioitu tuntimääriä miettiessä. Musiikkitoimintaa toteutetaan musiikinopettaja Juha Salon Ruskeasuon koululle laatiman ainekohtaisen opetussuunnitelman pohjalta ja musiikillisia tavoitteita on kirjattu useiden oppilaitten henkilökohtaiseen opetuksen järjestämistä koskevaan suunnitelmaan(Hojks). Musiikinopetuksessa korostetaan terapeutisia elementtejä. Juha Salo nimittää tätä toimintaa terapeutisesti suuntautuneeksi musiikkikasvatukseksi. (Salo 2000, 31–32.)

3.3 Musiikin riemua - kokemuksia musiikista ja sen vaikutuksista

Musiikki on voima, jonka ihminen kokee psykofyysisesti kehossa ja kehollisuuden kautta(Lilja-Viherlampi 2007, 97). Musiikilla on voimaa, musiikki liikuttaa meitä henkisesti ja fyysisesti, musiikki herättää tunteita. Kuinka kuulovammaiset sitten kokevat musiikin? Työtäni varten haastattelin Nyt Kuuluu! -bändileirin osallistujia leirikyselyn muodossa sekä kuulovammaista nuorta, joka on 14 -vuotias kuulokojetta käyttävä tyttö, ja hänen äitiänsä. Ammatillaisen näkemyksiä musiikista avaa kuulovammaisten parissa toimiva musiikkiterapeutti Anita Forsblom. Lisäksi tähän lukuun on yhdistetty puheterapeutti Ritva Torpan kokemuksia musiikin käytöstä kuulovammaisten lasten parissa ja sen vaikutuksista.

3.3.1 Lapset ja nuoret kokevat

Haastatteluista kävi ilmi, että musiikki on vähintään yhtä tärkeää kuulovammaisille kuin kuulevillekin ja kuulovammainen musiikinharrastaja paneutuu harrastukseensa suurella intohimolla ja innolla. Musiikki kuuluu jokapäiväiseen elämään kuuntelemalla, soittamalla, seuraamalla musiikkia ja sen ilmiöitä tv:stä ja lehdistä. Haastatellun nuoren ikä ja sille tyypillinen fanikulttuuri näkyy vastauksissa. Tämä kertoo siitä, että musiikki on tärkeä osa nuorisokulttuuria ja auttaa erilaista nuorta saamaan kokemuksen, että kuuluu joukkoon.

Musiikki tälle nuorelle on tärkeä osa elämää, se on merkityksellistä ajanvietettä ja omaa aikaa. Musiikissa on tärkeää siitä välittyvä luovuus ja vaikuttavat melodiat ja sanoitukset. Tärkeätä on se, miten tunne välittyy musiikista ja tätä eivät kuulemisen rajoitteet muuta. Tämä oli myös vastaus kysymykseen, mikä erottaa musiikin muista harrastuksista. Tavallisen nuoren tavoin haastattelemani henkilö käyttää musiikkia myös tunteiden säätelyyn. Surullisena kuunnellaan surullista musiikkia ja iloisena iloista musiikkia. Hyvästä musiikista löytyy myös selkeä mielipide. Hyvässä musiikissa on hyvä melodia ja hyvät sanat. Huono musiikki taas on sellaista, jossa ei ole tunnetta.

”Musiikki kuulostaa ihanalta. Siinä on käytetty tunnetta ja oma melodia, käytetty mitä sydän tuntee.” (Tyttö, ikä 14 vuotta, kuulokoje, 2012.)

Bändileiriläiset osasivat kyselyssä kertoa, miltä bändisoitto kuulostaa ja kyselyistä kävi ilmi myös ne erot, miten kuulokojeen käyttäjän ja sisäkorvaistutteen käyttäjien kuulokokemukset eri soittimista ja bändin yhteissoinnista eroavat. Kuulokojeen käyttäjän oli selvästi helpompi erottaa melodiasoittimien äänet, kun taas sisäkorvaistutetta käyttävät erottelivat helpommin rytmisoittimet yhteissoinnista. Suosikkisoittimiksi valikoituivat rummut, mutta myös kitara ja kosketinsoittimet saivat kannatusta. Ehkä hieman yllättäen leiriläiset kertoivat, että bändisoittoa oli helppo ja mukava kuunnella. Kun kyselyssä tiedusteltiin, oppiko leirin aikana kuuntelusta jotain uutta, eräs vastaus tiivistä hyvin sen, että aloittelevat kuulovammaiset bändisoittajat kipuilevat samojen asioiden kanssa kuin kuulevatkin.

”Kuuntelemisesta oppi sen verran, että jos soittaa pitää kuunnella itse sitä, että soittaako oikein vai väärin. Rytmistä opin myös, että tiedän nyt vähän, jos en pysy rytmissä.”(Tyttö, ikä 10 vuotta, sisäkorvaistute 7 vuotta, 2012.)

3.3.2 Vanhempi ja ammattilaiset kertovat

Kuulovammaisen nuoren vanhempi näkee musiikin hyvin tärkeänä. Musiikki lisää elämänlaatua ja tunteiden käsitteleminen musiikin kautta on helpompaa kuin muuten. Musiikki on myös monipuolinen harrastus, joka näkyy soittamisena, kuuntelemisena ja suosikkiartistien seuraamisena. Kuulovammaisen tytön vanhempi päätteli musiikin erottuvan muista äänistä melodiansa takia. Samoin kuin tyttärensä oli kuvannut musiikin erottuvan muista äänistä rytmin ja melodian takia.

Tätä avaa seuraavasti musiikkiterapeutti Anita Forsblom(2012), joka on työskennellyt kuulovammaisten lasten musiikkiryhmän ohjaajana: ”Musiikki on kaaosmaisen äänimaailman järjestynein ja hallituin muoto ja sen vuoksi nautittavampaa ja merkityksellistä etenkin heille, jotka eivät kuule samalla tavoin kuin ns. normaalisti kuulevat lapset”. Forsblom (2012) kuvaa kuulovammaisten suhteen musiikkiin olevan jotenkin uusi ja tuore. Musiikki herättää heissä mielenkiintoa ja uteliaisuutta. Kuulevien lasten suhtautuminen musiikkiin on arkipäiväisempää. Musiikki lisää tärkeitä mahdollisuuksia itseilmaisuuksiin ja on erittäin tärkeä itsetunnon kohottajana. Musiikilla on kuulovammaisille myös tärkeä tasavertaisuuden muoto, näin he voivat olla samalla viivalla kuulevien kanssa.

Puheterapeutti Ritva Torppa on tutkinut työssään musiikin ja erityisesti laulamisen vaikutuksia kuulovammaisiin lapsiin. Jo pienillä lapsilla musiikin on havaittu vaikuttavan prosodiikan havaitsemiseen. Prosodiikka kertoo meille esimerkiksi, milloin sana alkaa, milloin lause loppuu ja mikä sana lauseessa oli tärkeä. Musiikissa ja laulamissa prosodiikka välittyy hyvin ja tämä kehittää lapsen varhaista puheen ymmärrystä. Prosodiikan vuoksi kuulovammaiset lapset ovat myös hyvin kiinnostuneita musiikista ja laulamisesta. (Torppa 2010).

Torpan mukaan musiikki ja laulaminen vaikuttaa myös moniin muihin asioihin positiivisesti, kuten vuorovaikutukseen, hengitystekniikkaan, äänenkäyttöön, rytmittajuun, äänen korkeuksien erottelukykyyyn, sanastoon, lauseenmuodostukseen, kuulomuistiin ja artikulaatioon (Torppa 2005). Kuulovammaisten lasten kanssa työskentelevät saattavat usein olla epävarmoja siitä, tulisiko musiikkia käyttää, miten sitä tulisi käyttää ja tuoko se kuulovammaiselle lapselle iloa tai hyötyä. Torpan havaintojen mukaan musiikkia tulisi käyttää kuulovammaisten lasten parissa jopa enemmän kuin kuulevien, niin moninaiset ovat musiikin vaikutukset ja hyödyt kuulemiseen ja kommunikointiin. Musiikilla ja puheella on aivoissa yhteinen perusta. Tämä korostuu varsinkin pienillä lapsilla, joiden aivopuoliskojen tehtävät eivät ole vielä täysin erikoistuneet. Musiikki vaikuttaa suoraan aivojen tunne- ja vireystiloja sääteleviin järjestelmiin. Täten musiikilla pystytään vaikuttamaan myös emotionaaliseen kehitykseen. Aiemmin mainittu prosodiikka liittyy myös kiinteästi tunteiden havaitsemiseen. (Torppa 2010.)

Edellisten kokemusten perusteella musiikin tulisi olla osa kuulovammaisen lapsen elämää vauvasta asti ja sen vaikutukset lapsen puheen ja kommunikaation kehitykseen ovat selviä. Musiikilla on mahdollisuus olla merkittävä osa myös kuulovammaisen elämää ja arkea monessa muodossa, jos siihen tarjotaan mahdollisuus ja siihen kannustetaan. Musiikki on kuulovammaiselle merkittävä keino tuntea olevansa tasavertainen kuulevien kanssa ja tarjoaa keinoja kuulovammaiselle nuorelle tunteiden säätelyyn ja oman identiteetin hahmottamiseen.

4 BÄNDISOITTO JA -OHJAAMINEN

4.1 Bändisoitto – matalan kynnyksen harrastus

Bändisoitto on helposti lähestyttävä matalan kynnyksen harrastus ja hyvä lähtökohta rytmimusiikin parissa toimimiseen. Bändisoitossa ei vaadita instrumenttien virtuoosimaista hallintaa, sillä musiikilliset tehtävät voidaan jakaa eri soitinten kesken ja näin vastuu jakaantuu useammalle soittajalle. Bändisoitto on pienen ryhmään kokoontuminen, jossa muodostuu soittajien yhtäaikaisesta tekemisestä yhteissointi. Perusasiat bändisoitossa ovat yksinkertaisia ja voidaan tiivistää kolmeen toisiaan sivuavaan asiaan, jotka ovat rytmi, harmonia ja melodia. (Louhimon metodiopas bändiohjaamiseen 2008, 6.) Voidaan sanoa, että bändisoitto on enemmän kuin osiensa summa. Vaatimattomillakin taidoilla pystytään soittamaan kokonaisia kappaleita tunnistettavasti ja saamaan aikaan yhteissointi.

Bändisoitto perustuu rentoon yhdessä tekemiseen ja siitä yleensä puuttuvat ylhäältä asetetut tavoitteet. Bändiä tekemiseen voivat ajaa mm. yhteinen kiinnostus musiikkiin, yhdessä onnistumisen kokemukset ja oman ainutlaatuisen soundin, kappaleen tai äänimaailman luominen. Oma bändi on ollut monelle menestyneellekin muusikolle soittoharrastuksen alkupiste ja soittaminen bändissä on aloitettu useimmiten ilman ohjausta, opintoja, soittotaitoa tai jopa kunnon soittimia (Louhimon metodiopas bändiohjaamiseen 2008, 5). Bändissä voi siis matalalla kynnyksellä toteuttaa luovuutta ja päästä musiikin pariin. Bändisoitto on hyvä ensimmäinen askel kohti musiikkiharrastusta, oman instrumentin valintaa ja soittamiseen paneutumista.

4.2 Bändiohjaaja – sujuttaja ja innostaja

Omien kokemuksieni perusteella ja seuraamalla ammattitaitoisia sekä kokeneita bändiohjaajia olen tehnyt johtopäätöksiä hyvän bändiohjaajan roolista ja ominaisuuksista. Bändiohjaaja on bändiympäristössä musiikillinen sujuttaja, joka opastaa

soittamisen alkuun antaen riittävät tiedot ja taidot jokaiselle bändin jäsenelle sekä antaa eväitä soittoharrastuksen jatkamiseen. Bändiohjaajalla tulee olla laaja yleisosaaminen rytmimusiikista, osaamista jokaisesta bändisoittimesta ja hyvät ryhmänohjaustaidot. Bändiohjaajan ei tarvitse olla musiikin ammattilainen, mutta oma kokemus bändissä soittamisesta antavat hyvän käytännön pohjan tehtävään. On tärkeää osata soveltaa omaa osaamistaan siten, että se kanavoituu helposti ymmärrettäväksi ja omaksuttavaksi tiedoksi oppilaille. Parhaiten tämä näkyy kyvyssä sovittaa kappaleita ja soittotehtäviä siten, että ne ovat jokaisen bändin jäsenen soitettavissa erilaisista taidon ja osaamisen tasoista huolimatta.

Bändiohjaajan työhön liittyy myös selkeästi sosiokulttuuriseen työhön olennaisesti kuuluva innostaminen. Bändiohjaaja on innostaja, joka käyttää välineenään musiikkia. Bändiohjaaja innostaa sekä toimimaan, että luomaan itse. Bändiohjaaja voi parhaimmillaan esitellä tien musiikin maailmaan, joka jatkuu elinikäisenä matkana. Hyvä bändiohjaaja tuntee oppilaansa, tietää heidän osaamisensa tason ja osaa sekä kannustaa että haastaa. Bändiohjaaja ohjaa myös tekemään ja luomaan omaa tai omannäköistä musiikkia. Bändiohjaaja osaa päästää bändin kokeilemaan omia siipiään, kun se on siihen valmis ja evästää jatkamaan harrastusta uudella tasolla.

4.3 Metodeja ja menetelmiä

Luvussa esitellään kaksi menetelmää, jotka tarjoavat työvälineet bändiohjaukseen. Nämä kaksi menetelmää sopivat myös yhdessä käytettäväksi tukemaan toisiaan. Työskennellessäni bändiohjauksen parissa niin tavallisten koululaisryhmien kuin erityisryhmienkin kanssa, olen hyödyntänyt molempia metodeja. Niistä voi poimia työkaluja ryhmän tason ja erityistarpeiden mukaan ja ne ovat helposti lähestyttäviä vähemmänkin musiikkiin perehtyneille ohjaajille ja opettajille.

4.3.1 Louhimo-metodi

Louhimon bändisoittotyöpajoissa käyttämä ns. Louhimo –metodi on kehitetty kynnyksittömään musiikin tekemiseen. Tässä menetelmässä bändisoitto on riisuttu niin yksinkertaiseen muotoon, että kellä tahansa on mahdollisuudet osallistua siihen ja saada positiivisia kokemuksia musiikista. Nuotinkirjoitus on yksinkertaistettu komppilapuksi, soittimien tehtäviä yksinkertaistettu ja soittimien käsittelyä helpotettu. Menetelmän ansiosta päästään bändiohjauksessa heti kiinni siihen tärkeimpään eli soittamiseen.

Louhimo -metodi on kehittynyt työpajatoiminnasta, jossa on testattu ja kehitetty erilaisia lähestymistapoja bändisoittoon (Louhimon metodiopas bändiohjaukseen 2008, 6). Se on luotu mataloittamaan kynnystä musiikkiharrastuksen aloittamiseen positiivisten musiikkikokemusten kautta ja mahdollistamaan musiikkiin tutustumista mahdollisimman monelle lapselle ja nuorelle. Metodi tarjoaa myös työväliseen opettajille, kerhotoiminnan ohjaajille ja muille lasten ja nuorten kanssa toimiville, joilla on kiinnostusta musiikkitoiminnan ohjaamiseen.

Louhimo -metodin kulmakiviä ovat rytmin ja siihen liittyvien käsitteiden omaksuminen, soittotehtävien ja nuottikuvan yksinkertaistaminen sekä asioiden omaksuminen heti käytännön kautta. Louhimo -metodia käytettäessä ensimmäisen bänditunnin kulku on karkeasti eriteltynä seuraavanlainen:

1. Opastettavalle ryhmälle tuodaan tutuksi rytmin käsitteet, jotka tässä tapauksessa on yhteinen pulssi ja kuinka se liittyy yhdessä soittamiseen ja mitä se käytännössä tarkoittaa. Näitä hahmotetaan rytmiharjoituksilla.
2. Rythmi ja sen havainnollistaminen paperilla liittyvät kiinteästi seuraavaan vaiheeseen, komppilappuun tutustumiseen. Soitettava kappale on kirjoitettu komppilapuksi, josta käy ilmi kappaleen tahtilaji, sen osat ja kappaleen kulku sointumerkein merkittynä. Selvennetään tahtilajin merkitys edellinen rytmiharjoitus kertaamalla. Käydään läpi käsitteet tahti, kappaleen osa ja sointumerkki ja katsotaan yhdessä komppilappu läpi.

3. Siirrytään soittimille. Jokaisen bändisoittimen kohdalla katsotaan, mitä sointumerkki tarkoittaa kullekin soittimelle, käydään läpi soittimen tehtävä ja opastetaan, miten kukin sointumerkki soitetaan oppilaan tasoa vastaavalla tavalla.
4. Jokainen oppilas harjoittelee ohjaajan avustuksella oman soittimensa tehtävän kappaleen osa kerrallaan. Yhdistetään osat.
5. Käydään läpi yhteinen pulssi, kappaleen aloitus ja lopetus ja kertaukseksi kunkin soittimen tehtävät. Opetetaan bändin kapellimestari laskemaan kappale käyntiin ja muut soittajat aloittamaan soittaminen merkistä. Soitetaan kappaletta läpi osa kerrallaan ja lopuksi yhdistetään osat. Soitetaan kappale kokonaisuudessaan.

4.3.2 Kuvionuottimenetelmä

Kuvionuotit ovat musiikkiterapeutti Kaarlo Uusitalon kehittämä nuotinkirjoitusmenetelmä, joka perustuu erivärisiin ja -muotoisiin symboleihin. Kuvionuoteilla voidaan merkitä sama informaatio kuin perinteisellä nuotinkirjoituksella. Menetelmä on syntynyt osaksi musiikkiterapian käytäntöjä, mutta sitä hyödynnetään nykyisin muissa terapiamuodoissa, kuntoutuksessa, erityspedagogiikassa ja perinteisen musiikkikasvatuksen puolella. Erityisen kuvionuottimenetelmästä tekee sen, että se mahdollistaa nuoteista soittamisen välittömästi ja myös sellaisille kohderyhmille, joiden on vaikeaa tai mahdotonta perehtyä perinteiseen nuotinkirjoitukseen. (Kaikkonen & Uusitalo, 5.)

Kuvionuottijärjestelmässä sävelille on omat värinsä ja oktaavialat merkitään symbolein, jotka ovat nähtävissä kuviossa 4. Samat symbolit merkitään soittimiin, joten esimerkiksi melodian soittaminen on heti mahdollista vertaamalla kuvionuottikuvaa ja esim. pianon koskettimia.

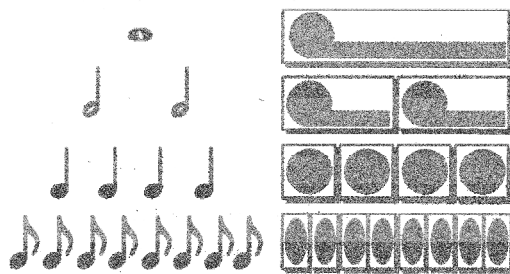
Eri oktaavialat erotellaan toisistaan neijällä eri muodoilla:

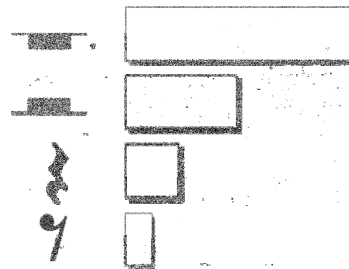
Kuvio 10. Kuvionuottien muodot
(Kaikkonen & Uusitalo 2005, 7).

Aika-arvot esitetään konkreettisesti piirtämällä sävel tahdin sisään nuotin aika-arvoa vastaavan tilan mittaiseksi (Kaikkonen & Uusitalo 2005, 7–9). Kuviossa 5 on havainnollistettu aika-arvojen kestot ja tauot.

Sävelen kesto näkyy konkreettisesti nuotin pituutena.

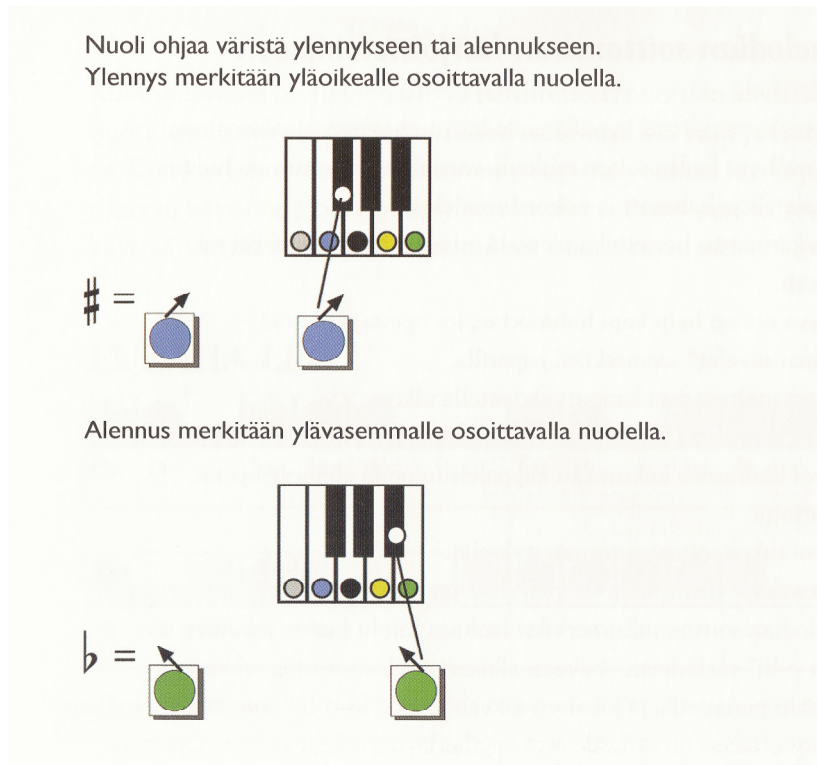

Tauot ilmaistaan tyhjällä laatikolla.

Kuvio 11. Aika-arvot ja tauot
(Kaikkonen & Uusitalo 2005, 7).

Ylennykset ja alennukset merkitään nuolilla. Kuviossa 6 ylennysten ja alennusten merkitsemisperiaate on havainnollistettu pianon koskettimiston avulla. Sointumerkit merkitään pohjasävelen värin mukaan tahtilaatikkoon. Kuvionnuotteja käyttämällä on mahdollista kirjoittaa komppilappuja, joka käytännössä tarkoittaa sitä, että sointumerkit on havainnollistettu väreillä. Eri soitinten tehtävät kappaleessa voidaan ilmaista rytmikartoilla, jotka ovat erityisen hyödyllisiä rumpukomppeja merkittäessä. (Kaikkonen & Uusitalo 2005, 7–9.)

Kuvio 12. Ylennykset ja alennukset esitettynä pianon koskettimistolla (Kaikkonen & Uusitalo 2005, 7).

Soitinten merkitseminen kuvionuoteilla poikkeaa soitinten ominaisuuksien mukaan. Kosketinsoittimissa merkit liimataan koskettimistolle, kielisoittimissa sointua vastaavan kielen tai kieliyhdistelmän, kuten vitossoinnun, kohdalle. Rumpujen kohdalla merkitseminen ja symbolien merkitykset poikkeavat hieman kyseessä ollessa lyömäsoitin. Symbolit ja värit merkitsevät rumpujen eri osia ja merkit kiinnitetään niitä vastaavaan rummun osaan kalvon tai pellin päälle.

5 KUULOVAMMAN HUOMIOIMINEN BÄNDIOHJAUKSESSA

Kuulovammaisten lasten bändiohjaus, riippuen jonkin verran ryhmän tasosta ja kuulovammojen tyypistä ja vaikeusasteesta, ei välttämättä eroa kovinkaan merkittävästi normaalisti kuulevien ohjaamisesta. On kuitenkin useita seikkoja, joiden tiedostaminen ja huomioiminen helpottavat työskentelyä kuulovammaisten parissa. Ohjaaminen on syytä aloittaa yksinkertaisimmista perusteista, varsinkin uuden ja tuntemattoman ryhmän kanssa, jotta kaikkien on omasta musiikkitaustasta tai sen puutteesta riippumatta mahdollisuus osallistua bändiohjaukseen. Esittelen tässä luvussa omaan sekä tavallisten ryhmien että erityisryhmien parissa hankittuun bändiohjauskokemukseen pohjautuvia käytännön vinkkejä ja huomioita, joiden tiedostaminen helpottaa ohjaamista.

5.1 Käytännön vinkkejä

5.1.1 Tila

Tilassa, jossa on hyvät kuunteluolosuhteet ja akustiikka kohdallaan on kuunteleminen helppoa ja vaivatonta eikä kaikkea huomiokykyä ja energiaa tarvitse keskittää informaation vastaanottamiseen (Rasa 2005, 8). Oikeanlainen ja tarkoituksen mukainen tila mahdollistaa hyvät kuunteluolosuhteet myös bändiohjaukseen. Muusta toiminnasta erillään oleva ja akustoitettu tila minimoi jälkikaiunnan ja taustamelun (Kuuloliitto 2011, 6). Jälkikaiunta on yleisin kuulemista haittaava ilmiö. Jälkikaiunta syntyy, kun ääni heijastuu huoneen katto- ja seinäpinnoista. Kaikuisissa tiloissa jälkikaiunta voi peittää heikommat äänet ja siten osan informaatiosta. (Rasa 2005, 9.)

Parhaiten bändiohjaukseen sopii musiikkitoimintaan alun perin suunniteltu tila, kuten bänditila tai musiikkiluokka, jossa nämä seikat on otettu huomioon. Tilassa,

jossa häiritsevät elementit on minimoitu, on helppo keskittyä kuuntelemaan itse asiaa, eli bändin musisointia ja omaa instrumenttia suhteessa muihin. Kaikuisan tilan akustointiin voi helpoiten itse vaikuttaa tekstiileillä, kuten matoilla, verhoilla ja vaikkapa kattoon ripustettavilla kankailla. Jos tilaa on tarkoitus käyttää pysyvästi bänditilana, on syytä harkita kestävämpiä akustointiratkaisuja, kuten akustolevyä, jota asetetaan tilan seiniin ja kattoon. Pysyviä akustointiratkaisuja tehtäessä on hankittava tarpeeksi tietoa akustoimisesta ja konsultoida ammattilaisia, jotta ratkaisuista tulisi toimivia ja tarkoituksenmukaisia tilaan.

5.1.2 Äänentoisto

Bändiohjaus toteutetaan yleisesti sähköisillä soittimilla, joten äänentoisto kuuluu asiaan. Äänentoistoa oikein hyödyntämällä voi sujuttaa kuuntelua. Kaiuttimet ja vahvistimet tulee suunnata soittotilassa siten, että ääni tulee kaikille soittajille mahdollisimman tasaisesti. Myös eri instrumenttien äänentasot tulee säätää siten, että soittaja itse kuulee instrumenttinsa ja instrumentti erottuu tarpeeksi selkeästi myös äänen kokonaiskuvasta. Äänen miksaamisellakin voidaan auttaa kuuntelua tekemällä äänistä helpommin erotettavia ja korostamalla niitä taajuuksia, joita oppilaat parhaiten kuulevat. Äänentoiston suuntausta ja instrumenttien äänentason säätöä varten ryhmän kanssa kannatta tehdä sound check. Tätä varten on syytä perehtyä soittotilan äänentoistolaitteistoon, soitinlaitteisiin ja niiden käyttöön. Kuulo ja kuulovammat ovat yksilöllisiä, joten jos bändiohjauksessa vaihdetaan instrumentteja, on syytä tarkistaa, täytyykö säätöjä mahdollisesti muuttaa. Mikäli kuuleminen on todella haastavaa voidaan soittaja asettaa istumaan esimerkiksi instrumenttinsa vahvistimen päälle, jolloin ääni tuntuu värähtelyinä kehossa.

Äänentoistoa käytettäessä äänentaso on pidettävä kohtuullisena. Erityisesti on syytä varoa äänen kiertämistä, joka ilmenee usein terävänä vinkunana tai ulvontana. Tämä voi tuntua varsinkin kuulokojeen käyttäjistä erittäin häiritsevältä tai jopa kivuliaalta kuulokojeen vahvistaessa jo valmiiksi voimakasta ääntä. Pienessä tilassa rumpuja ei yleensä liitetä äänentoistojärjestelmään, poikkeuksena tästä sähkörummut. Ohjaustilanteessa haasteellista on saada innokkaat rumpalit pitämään kohtuullista volyymitasoa soitossaan. Pieninä apukeinoina tähän toimivat riisikepit

kapuloina ja rumpujen demppaamien. Kalvoja teipataan esimerkiksi ilmastointiteipillä määrättyltä osin vähentämään kalvon värähtelyä ja bassorummun sisään laiteetaan vaientavaa materiaalia, kuten vaahtomuovia ja teksselejä.

Ohjeiden antamisessa mikrofoni on hyvä apuväline, äänentoiston kautta ohjeet tulevat selkeästi kaikkien kuultaville. Ohjeistus on hyvä antaa silloin, kun kaikki ovat keskittyneesti kuulolla eikä ole ylimääräistä hälyä. Induktionsilmukan käyttö voi helpottaa ohjeiden antamista, jolloin äänen välittyessä suoraan kuulokojeeseen ei tarvita jatkuvaa katsekontaktia ja huulioluvun mahdollisuutta.

5.1.3 Muiden aistien tukeminen

Bändiohjaushetkeä on hyvä alustaa rytmiharjoituksilla, joihin liittyy liikettä. Näin soitettavan kappaleen pulssi tulee tutuksi ja se on mahdollisuus omaksua muutoin kuin kuulohavainnon kautta. Rytmien taputtaminen esimerkiksi käsin, valmiiksi annetun pulssin mukana hyppiminen tai vaikka ylös ja alas meno pulssin tahdissa ovat hyviä rytmitreenejä, jotka totuttavat myös rytmin hahmottamiseen.

Ohjaustilanteessa ohjaajan tulee sijoittua tilassa siten, että kaikilla on näköyhteys ohjaajaan. Näin on mahdollista seurata myös ohjaajan huuliota. Ohjaajalla on hyvä olla apuvälineenä vaikkapa fläppitaulu, johon voi ohjeiden tueksi piirtää esimerkiksi rytmiharjoituksen kuvionuottisymbolein. Ohjeistuksien on hyvä olla mahdollisimman selkeitä ja ohjeistus on hyvä kirjoittaa lyhyesti näkyville. Suositeltavaa on myös tehdä bändiohjauskerran suunnitelmasta moniste, johon osallistujat voivat tutustua aluksi. Tämä helpottaa keskittymistä asiaan, eikä pelkästään kuuntelemiseen.

Kappaleen syke tulee olla hahmotettavissa myös visuaalisesti. Ohjaaja voi taputtaa kappaleen sykettä bändin soittaessa, kapellimestarin omaisesti näyttää tahtia rumpukapulalla tai näyttää kappaleen kulkua komppilapun mukaisesti fläppitaululta.

5.1.4 Melodian hahmottamisen sujuttaminen

Melodioiden hahmottaminen on toisinaan haasteellista. Melodian hahmottamiseksi tarvitaan ensin kuuloesimerkki, jossa rytmin merkitystä on hyvä korostaa. Rytmin kautta asioiden hahmottaminen on usein selkeämpää. Esimerkkiä tulee toistaa riittävän monta kertaa, samoin melodian harjoittelussa on hyvä olla lukuisia toistoja.

Melodiaharjoitusten kautta myös laulaminen ja sävelkorkeuden hahmottaminen tulevat mahdollisiksi. Erityisesti sisäkorvaimplantin käyttäjien on usein vaikea hahmottaa omaa ääntään verrattuna sävelkorkeuteen. Tätä auttavat pienet harjoitukset, joissa käytetään selkeästi sävelkorkeuden vaihtelua ja joissa mennään sävelasteikkoa ylöspäin ja alaspäin. Harjoituksen voi toteuttaa laulaen tai vaikka laattasoittimilla. Esimerkiksi lastenlauluklassikko ”Satu meni saunaan” toimii tähän tarkoitukseen erittäin hyvin. Ryhmän kanssa melodiaan voi keksiä uudet sanat lisäämään harjoituksen kiinnostavuutta.

5.1.5 Vuorovaikutus

Kuulovamma ei välttämättä vaikeuta bändiohjausta millään tavalla, samat kysymykset ja haasteet tulevat vastaan joka tapauksessa. Kuuleminen ja kuuntelu ovat kuitenkin tärkeässä osassa. Ohjauksessa pidetään koko ajan yllä keskusteluyhteyttä ryhmän kanssa ja ohjaajan tulee pitää tuntosarvet pystyssä ja aistia ryhmää ja sen tuntemuksia. Jos soittaminen takkuilee, kannattaa tarkistaa, onko kyseessä kuulemiseen liittyvä ongelma vai onko omaksuminen muuten vaikeaa. Varsinkin tuoreen ryhmän kanssa voi säännöllisin väliajoin tarkistaa kuulevatko ryhmäläiset kaikki olennaiset asiat, kuten oman soittimensa ja jonkun rytmisoittimen pulssin seuraamiseksi tai tuliko annettu ohjeistus varmasti ymmärretyksi.

Kommunikaatio helpottuu, kun ohjaajana muistaa muutamia perusasioita.

1. Käytä aina katsekontaktia ja puhu riittävän lähellä, rauhallisesti ja selkeästi artikuloiden.

2. Tarkista, tulitko ymmärretyksi. Toista sama tarvittaessa ja kokeile ohjeistamisessa eri termejä.
3. Kiinnitä huomio koskettamalla tai liikkeellä.
4. Puhu käsillä. Moniin käskyihin ja kehotuksiin on toimivat käsimerkit. Muutamien tukiviittomien opettelu on myös hyödyllistä.
5. Käytä myös ilmeitä ja eleitä. Ne kertovat paljon ilman yhtään puhuttua sanaa.

(Satakieliohjelma)

6 CASE: NYT KUULUU! –BÄNDILEIRI

6.1 Nyt Kuuluu –bändileiri

Nyt Kuuluu! -bändileiri toteutettiin Seinäjoen Rytmikorjaamolla heinäkuussa 2010. Bändileiri suunnattiin 10–15 -vuotiaille sisäkorvaistutetta tai kuulokojetta käyttäville Etelä-Pohjanmaan alueella asuville huonokuuloisille lapsille. Leirin tavoitteena on tutustua bändisoittimiin ja rytmimusiikin perusteisiin ja niiden avulla löytää mukavia kuulokokemuksia ja mahdollisesti uusi harrastus. Leirille osallistui viisi 10–12 -vuotiasta huonokuuloista lasta, joista neljällä oli käytössä sisäkorvaistute ja yhdellä kuulokoje. Leiri toteutettiin päiväleirinä. Päivän kesto oli noin kolme tuntia ja leirin yhteiskesto oli yhteensä 15 tuntia. Leirillä toimi koko leirin ajan kaksi ohjaajaa. Ajatus leiristä syntyi omasta kiinnostuksesta bändiohjaamiseen ja työskentelyyn erityisryhmien kanssa. Yhteistyötahoiksi löytyivät lasten- ja nuorten rytmimusiikkiverkosto Louhimo ja Kuuloliiton Satakieliohjelma. Varsinainen rahoitus leirin toteutukseen saatiin Suomen Kulttuurirahaston Etelä-Pohjanmaan rahastosta.

Louhimo

Louhimo on Seinäjoen seudun lasten ja nuorten rytmimusiikkiverkosto, jota hallinnoi Seinäjoen kaupungin kulttuuritoimi. Louhimo kuuluu lastenkulttuurikeskusten valtakunnalliseen Taikalamppu-verkostoon. Louhimon toimintaa rahoittavat opetus- ja kulttuuriministeriö, Seinäjoen kaupunki ja Seinäjoen seudun kunnat. Louhimon toiminnan tavoitteena on antaa lapsille ja nuorille hyviä kokemuksia musiikista ja kehittää yhtenäinen kasvu-ura innokkaille soittajille ja bändeille alkeista ammattiin asti. Tavoitteeseen pyritään järjestämällä koulukonsertteja, vierailuja ja työpajoja sekä avustamalla musiikkitapahtumien järjestämisessä. Louhimon toiminnasta saa tietoa osoitteesta <http://www.louhimo.com/>. (Louhimon esittely, [Viitattu 22.10.2012].)

Satakieliohjelma

Satakieliprojektina vuonna 2000 alkanut yhteistyöhanke muuttui vuonna 2005 Satakieliohjelmaksi. Kuuloliiton alaisuudessa toimivan ohjelman tavoitteena on edistää sisäkorvaistutetta käyttävien ja vaikeasti huonokuuloisten lasten puheen ja kommunikaation kehittämistä. Satakieliohjelma on verkosto- ja yhteistyöhanke, joka yhdistää vaikeasti kuulovammaisen lapsen, hänen perheensä ja heidän parissaan työskentelevän ammattihenkilöstön. Satakieliohjelma järjestää verkosto-, koulutus-, ja tieteellistä toimintaa ja erilaisia toimintakokeiluja sekä tuottaa materiaalia tiedotus- ja kuntoutuskäyttöön. Ohjelma toimii Raha-automaattiyhdistyksen tuella. Lisää tietoa ohjelmasta löytyy osoitteesta <http://www.satakieliohjelma.fi/>. (Satakieliohjelman esittely, [Viitattu 24.10.2012].)

Olin työskennellyt useita lyhyitä ajanjaksoja Louhimolla bändiohjaajana ja kävi ilmi rytmimusiikkiverkoston olevan kiinnostuneita erityisryhmien kanssa työskentelystä. Erityisryhmäksi valikoituivat kuulovammaiset, koska minulla oli kontakteja Satakieliohjelmaan ja tiesin heidän olevan kiinnostuneita musiikillisesta toiminnasta. Leiriä varten Louhimo tarjosi asiantuntija-apua sekä soitin- ja äänentoistolaitteiston. Satakieliohjelman kautta saatiin kosketuspinta ja kontaktit kohderyhmään; leiriä markkinoitiin 2010 kevään ja alkukesän tapahtumissa sekä suoraan perheille ja kuntoutusohjaajille.

6.2 Leirin sisältö

Minä ja ohjaajaparini Toni Nevanpää suunnittelimme aluksi leirin rungon. Tonilla oli aikaisempaa kokemusta erityisryhmien parissa toimimisesta ja kuvionuottimenetelmän käytöstä. Lähtökohdaksi otimme sen, että kenelläkään leiriläisistä ei ollut aikaisempaa varsinaista bändisoittokokemusta tai muunlaista musiikillista taustaa. Harjoitteiden ja ohjeistusten tuli olla helppoja ja selkeitä, mutta silti johdattaa ryhmää pikkuhiljaa alkuun rytmimusiikin perusteiden omaksumisessa.

Leirin ensimmäinen päivä tulisi sisältämään tutustumista ryhmään, soittimiin ja käytettäviin kuvionuotteihin sekä mahdollisia yksinkertaisia rytmiharjoitteita. Mikäli

ryhmä olisi siihen valmis, kokeilisimme leiripäivän loppuun jo varsinaista bändisoittoa yksinkertaisella yhden soinnun kappaleella. Toisena leiripäivänä syvennettäisiin rytmiharjoituksia rytmiryhmässä, tutustuttaisiin tarkemmin eri bändisoittimiin ja jatkettaisiin bändisoittoa vielä hyvin helpolla tasolla ja yksinkertaisilla kappaleilla.

Leirin kesto oli viisi päivää, mutta suunnittelimme vain kaksi ensimmäistä päivää. Koimme sen kaikkein järkevimmäksi, koska emme olleet tavanneet ryhmää ja tiesimme siitä hyvin vähän etukäteen. Päätimme suunnitella lopun leiriohjelman leirin edetessä ja saatuamme lisää tietoa työskennellessämme ryhmän kanssa. Myöhemmin voisimme ottaa kiinnostuksien ja tarpeen mukaan yksilöllisempää soitinopetusta, laajempialaista rytmikkatyöskentelyä ja laulua. Tärkeinä tavoitteinamme olivat, ei niinkään tyyli puhdas bändisoitto, vaan musiikista saatava nautinto, onnistumisen tunne sekä positiiviset kuulokokemukset ja hyvä kuuloympäristö.

6.3 Leirin toteutus

Tässä kappaleessa käydään läpi leirin kulkua ja avataan tarkemmin, mitä käytännössä tehtiin ja minkälaisiin asioihin kiinnitettiin huomiota. Leiri on eriteltynä erilaisiin vaiheisiin, eikä niinkään päiväkohtaiseen toimintaan ja leirin kaari käydään läpi leiriläisten saapumisesta ensimmäisenä päivänä viimeisen leiripäivän päätöskonserttiin.

6.3.1 Leirin alku

Leiri käynnistyi leiriläisten vastaanottamisella, vanhempien tapaamisella ja käytännönasioiden selvittelyllä. Vanhemmat kertoivat esimerkiksi lasten kuulemisesta erityispiirteitä, jotka helpottivat meidän tulevaa työtämme. Päästyämme ryhmän kanssa meille varattuun tilaan käytiin esittelykierros ja kyseltiin musiikki- ja soittokokemuksista. Lähes koko ryhmän musiikkikokemukset olivat peräisin koulun musiikkitunneilta ja tilanne sinänsä positiivinen, että kaikki olivat päässeet osallistumaan musiikin tunneilla samalla tavalla kuin kuulevatkin oppilaat.

Alkuun olimme tietysti varanneet aikaa ryhmäytymiselle. Leikimme aluksi pari tutustumisleikkiä, joiden jälkeen olikin luontevaa alustaa bändisoittoa yksinkertaisella rytmiharjoituksella. Rytmiharjoituksen aluksi selvitettiin leiriläisille, mitä tarkoittaa pulssi ja mikä sen merkitys on musiikissa, soittamisessa ja erityisesti bändisoitossa. Sitten käytiin nopea selvitys 4/4 -osaa tahtilajista ja yhdistettiin pulssi ja tahtilaji helppossa taputusharjoituksessa. Harjoituksessa päästiin hyvin ryhmän kanssa tutuksi yhteiseen pulssiin ja nelijakoiseen rytmiin ja se valmisti soittimien pariin siirtymiseen.

6.3.2 Soittimiin tutustuminen

Bänditilaan oli kasattu tavanomainen bändikattaus: rummut, basso, kaksi kitaraa, kosketinsoittimet ja mikrofoni. Tilassa oli pieni lauluäänentoisto, jonka kautta toistettiin kosketinsoittimet ja laulu, kitarat ja basso oli kiinnitetty omiin vahvistimiinsa. Bändikattauksen kasaamisessa oli kiinnitetty huomiota vahvistimien suuntaamiseen ja asetteluun, jotta saataisiin paras mahdollinen kuunteluympäristö. Joihinkin soittimiin oli soittamista helpottamaan kiinnitetty kuvionuottitarrat, kuten kosketinsoittimien koskettimistolle, kitaran ja basson nauhanväleihin ja virvelirumpuun ja hi-hat -rummun peltiin. Soittimiin tutustuminen aloitettiin instrumentti kerrallaan ja jokainen sai vuorollaan kokeilla kutakin soitinta. Kokeilemisessa kiinnitettiin huomiota instrumentin ääneen ja sen suunnan tunnistamiseen tulevan bändisoiton helpottamiseksi. Jo kokeillessa ryhmäläisille syntyi instrumenttisuosikit, toisia kiinnosti selvästi eniten rumpujen soitto ja toiset taas tykästyivät koskettimiin.

6.3.3 Bändisoittoa

Heti soittimiin tutustumisen jälkeen aloitettiin varsinainen bändisoitto helpolla ja tutulla kappaleella: Kanoottilaululla. Kaikille valittiin oma soitin ja tutustutettiin soittajat oman soittimensa tehtäviin. Oman soittimen tehtävä saattoi olla yksittäisten sävelten, soinnun osien tai soinnun soittaminen tietyn rytmin mukaan tai sitten pelkkä rytmisen tehtävä. Tärkeätä oli varmistaa, että jokainen soittaja tunnistaa ja kuulee oman soittimensa äänen ja annetut ohjeet tulivat kuulluiksi ja sitä myöten

myös ehkä ymmärretyiksi. Kappaleen soittamista kokeiltiin ensin yksittäisillä instrumenteilla ohjaajan avustaessa ja laskiessa kappaleen pulssia. Soittamisen alkaessa vähitellen sujua siirryttiin oman instrumentin soitosta kohti yhteissoittoa. Ennen yhdessä soittamista käytiin vielä läpi, mitä tarkoittaa pulssi, minkä tahtilajin mukaan mennään ja selvitettiin koska ja miten bändisoitto alkaa. Jotta voitaisiin alkaa soittaa yhdessä samaa kappaletta, täytyy olla tiedossa yhteinen pulssi ja koska soittaminen aloitetaan.

Pelisääntöjen ollessa selvillä oli tullut vihdoinkin aika soittaa yhdessä oikeassa bändissä. Yhdessä soittamista helpottamaan toinen ohjaajista näytti kapellimestarin omaisesti rumpukapulalla kappaleen sykettä. Useiden soittimien soidessa yhtä aikaa kuulovammaisen voi olla vaikea erottaa kappaleen kulkua oman tai soittokaverin instrumentin äänestä, joten näköhavainto kappaleen pulssista helpotti soittoa huomattavasti. Vaadittiin muutamia kertoja, että päästiin aloittamaan soittaminen yhtä aikaa ja että päästiin kappaletta eteenpäin useampi kuin yksi tahti. Ennen kappaleen käyntiin laskemista osa soittajista oli jo ehtinyt unohtaa oman soittimensa tehtävän, oli ajatuksissaan ja myöhästyi lähdöstä tai ei ollut kuullut ohjetta valmistautua soittamiseen ja kappaleen käyntiin laskuun. Päästyämme alkuun bändisoitossa kierrätimme soittimia, eli kaikki soittivat samaa kappaletta vaihdellen instrumenttia. Kappaleen ollessa yksinkertainen kaikki pystyivät omaksumaan eri soittimien tehtävät. Kaikki pääsivät kokeilemaan kaikkia soittimia ja ehkä löytämään niistä oman lempisoittimen.

6.3.4 Instrumentteihin syventyminen

Leirin päästessä käyntiin itse bändisoittoa tuettiin käymällä läpi tarkemmin eri instrumentteja ja niillä soittamista. Kaikki leiriläiset pääsivät yksityistunnin merkeissä rauhassa tutustumaan soittimiin, niiden ominaisuuksiin ja hieman laajemmin soittamiseen kuin bänditunnilla. Basson kanssa käytiin läpi ääniä ja yksinkertaisia komppeja, kitaran kanssa yksinkertaisia sointuja ja niiden käyttämistä eri kappaleiden yhteydessä, kosketinsoittimien kanssa melodioita kuvionuottien avulla ja laulajien kanssa äänenkäyttöä ja melodian tunnistamista ja seuraamista. Instru-

menttituokiot autoivat lapsia soitinten ominaispiirteiden tunnistamisessa ja soittimen opettelu oli helpompaa, kun kuuloympäristö on rauhallisempi.

6.3.5 Rytmiryhmä

Yhden oppilaan ollessa kerralla instrumenttituokiota viettämässä, muut tutustuivat rytmien maailmaan. Työparini Toni, joka soittaa rumpuja, piti lopuille leiriläisille rytmiryhmää. Ryhmän kapellimestari oli rumpali, joka istui rumpusetin takana ja soitti rytmejä Tonin avustuksella, joita muut matkivat pienemmillä rytmisoittimilla. Kapellimestarin tehtävässä vuoroteltiin, sillä se tuntui olevan lapsista yksi leirin kivoimmista jutuista. Rumpusetin soitto oli helposti kaikkien aistittavissa muutenkin kuin kuuloaistilla, esimerkiksi bassorummun polkemisen pystyy tuntemaan kehoon, joten rytmiryhmä oli varsin toimiva tapa tutustua rytmiiikkaan ja perussykkeeseen. Ohjaajan tehtävänä oli huolehtia siitä, ettei volyymitaso nouse liian korkeaksi.

6.3.6 Kohti loppukonserttia

Leirin edetessä tuli aika alkaa valmistautua leirin jännittävimpään hetkeen: loppukonserttiin. Ensimmäinen askel oli lopullisen bändikokoonpanon muodostaminen. Kaikilla oli tietysti oma suosikkisoittimensa ja jouduimme tekemään hetken kirpaisevia jakoja soittimien suhteen, mutta loppujen lopuksi kaikki olivat tyytyväisiä omaan roolinsa. Ja loppukonsertissa päätimme esittää kaksi kappaletta, joten toisen kappaleen kohdalle teimme erilaisen bändikokoonpanon, että mahdollisimman moni saisi soittaa juuri sitä soitinta mitä haluaa. Loppukonsertin kappaleiksi valikoimme jo hieman harjoitellun Kanoottilaulun ja sitten perinteisen rokkikaavan, johon sisältyi koskettimilla soitettu melodia. Lyhyellä aikataululla kappaleiden saattaminen soittokuntoon vaati paljon harjoittelua, jossa haasteena oli sekä oppilaiden, että ohjaajien kyllästymisen välttäminen. Tähän löysimme varsin yksinkertaisen metodin: soitimme toista kappaletta niin kauan, että se alkoi hieman turhauttaa ja sitten vaihdoimme toiseen ja kun vaihtelu ei enää auttanut, pidimme tauon.

6.3.7 Lauluharjoituksia

Ryhmästä löytyi yllättäen innokkaita laulajia, ryhmän nuorimmat tytöt. Laulamiseen tuntui kannustavan ainakin mahdollisuus käyttää oikeaa mikrofonia. Sen verran ajatus jännitti, että tytöt halusivat laulaa kahdestaan, mutta koska lauluintoa oli, päätimme esittää loppukonsertissa laulettua versiota Kanoottilaulusta. Laulamisen harjoittelu oli aivan oma lukunsa. Haastetta toivat tyttöjen hankaluudet kuulla ja erottaa oma äänensä ja melodiaan tarttuminen oli aluksi hankalaa. Leirin aikana tapahtuneella varsin lyhyellä harjoittelulla ei päästy vielä pysyvästi kiinni kappaleen melodiakulkuun, mutta leirin ajatuksen mukaisesti tärkeämpää oli musiikista saatu positiivinen ja palkitseva kokemus, kuin tyyli puhdas suoritus. Kuulovammaisten laulunopetus olisi mielenkiintoinen osa-alue perehtyä tulevaisuudessa.

6.3.8 Harjoitus tekee mestarin

Leirin loppupuolella aika käytettiin suurimmalta osin konserttikappaleiden harjoitteluun ja siihen, että jossain vaiheessa paikalla olisi yleisöä ja kappaleet soitettaisiin kokonaisina ilman keskeytyksiä. Musiikin riemu tuntui kuitenkin vieneen ryhmän mukanaan, sillä harjoittelu sujui varsin sutjakkaasti ja leiriläiset jakoivat soittaa pitkiäkin aikoja yhteen menoon. Konserttiin valmistautuminen sisälsi kappaleiden rakenteen teroittamista, jotta kaikilla oli tiedossa milloin soittaminen oli tarkoitus aloittaa, koska laulu tulee mukaan, milloin siirrytään kappaleen sisällä osasta toiseen ja koska kappale lopetetaan. Yhdessä sovittiin myös merkkejä bändin ja ohjaajien välille, jotta kappaleen eteneminen ei jäisi pelkän kuulohavainnon varaan vaan kaikki tietäisivät missä mennään, vaikkei sitä juuri silloin kuulisikaan.

6.3.9 Loppukonsertti

Loppukonserttia varten oli tietysti syytä keksiä bändikokoonpanolle nimi. Ideoiden heittelyn ja pienen äänestyksen tuloksena bändi ristittiin Diesel Teamiksi. Konserttia varten askarrettiin myös juliste, jotta yleisö tietäisi kuka soittaa, missä ja milloin. Jännitys ennen konserttia oli käsin kosketeltava. Paikalle oli saapunut lasten van-

hemman ja sisarukset sekä muutama muu leiriin liittyvä ihminen. Lasten päästyä soittimien taakse ja soittamaan jännitys kuitenkin hälveni ja molemmat kappaleet soitettiin menestyksekkäästi läpi. Ihastusta herätti erityisesti tyttöjen lauluosuus ja haasteellisempi rokkikaava melodioineen. Loppukonsertti oli varsin tärkeä kokemus lapsille ja heidän vanhemmilleen ja oiva päätös leirille.

Leirille osallistuneille lapsille tehtiin leirin päätteeksi kysely, jossa udeltiin leirin kokemuksia, leirin kuuloympäristöä ja kokemuksia musiikista ylipäätänsä. Kaikilta leiriläisiltä saatiin vastaukset ja täten kerättyä ensikäden tietoa leirin onnistumisesta ja lasten kokemuksista musiikista.

7 LOPUKSI

Tämän työn taustalla on ajatus siitä, että kaikilla lapsilla ja nuorilla tuli olla mahdollisuus harrastaa musiikkia ja erityisesti päästä nauttimaan sen yhteisöllisyydestä bändisoittoharrastuksen parissa. Erityisryhmien ohjaamisessa kietoutuvat omintakeiseksi yhdistelmäksi musiikkikasvatus, erityismusiikkikasvatus, musiikkiterapia ja rytmimusiikin opetuksen matalan kynnyksen lähtökohdat. Näiden osa-alueiden ymmärtäminen ja niihin perehtyminen tuottaa hedelmällisen lähtökohdan erityisryhmien ohjaamiseen tavalla, joka on mielekäs sekä ohjaajalle että oppilaille.

Kuulovamman ja bändisoiton yhdistäminen kuulostaa äkkiseltään hassulta, ehkä jopa mahdottomalta. Kuuloaisti liitetään vahvasti musiikin tekemiseen ja kokemiseen. Kuulovammaisten lasten ja nuorten parissa työskenneltyäni päädyin kuitenkin huomaamaan, kuinka hienosti kuuleminen ja kommunikaatio kuulokojeen, sisäkorvaistutteen, huulioluvun ja tukiviittomien avulla suurelta osalta sujuu ja rohkaistuin viemään hautomaani ajatusta pidemmälle. Sopivien yhteistyökumppaneiden ja rahoituksen löytyttyä ryhdyin toimeen Nyt Kuuluu! -bändileirin suhteen.

Opiskeluiden myötä minuun on iskostunut vahvasti sosiokulttuurisen työn ja innostamisen periaatteet ja tässä koin tilaisuuteni viedä musiikkia ja tässä tapauksessa bändisoittoa sinne, missä sitä ei vielä ole ollut. Omat vahvat kokemukset musiikin kokijana ja tekijänä ovat sytyttäneet ajatuksen siitä, että musiikin tuottamien ainutlaatuisten elämysten täytyy olla kaikkien mahdollista kokea. Bändi on enemmän kuin osiensa summa. Se on erityislaatuinen sosiaalinen ympäristö, jonka puitteissa luodaan koko ajan jotain uutta, ainutlaatuista ja omaa. Kaikkein täytyisi päästä olemaan osa tuota ainutlaatuista organismia, oli sitten erityispiirteitä tai ei.

Hyvin pian Nyt Kuuluu -leirin yhteydessä kävi ilmi, että muutamia yksityiskohtia lukuun ottamatta leiriläisten ohjaaminen ei poikennut millään tavalla tavallisen kuulevien lasten ohjaamisesta. Leirillä mentiin musiikki edellä, kuulovamma perässä. Suurimmat poikkeukset olivat bändisoiton kokonaiskuvan kuulemisen puutteet ja

laulumelodioiden hahmottaminen. Muuten ohjaamisessa kipuiltiin samojen asioiden kanssa kuin aivan tavallinen alakoulun aloitteleva bändiryhmäkin. Tämä herätti minussa suurta voitonriemua, tiesin olleeni oikeilla raiteilla kuulovamman ja bändisoiton yhdistämisen kanssa. Tämän tiedon avulla pystyin opastamaan leirin osallistujia ja muita kokeilemaan rohkeasti soittoharrastusta ja hakeutumaan musiikinopetuksen piiriin.

Oma ohjaajuus otti leirin aikana aimo harppauksen eteenpäin, samoin kuin muiden kuulovammaisten ryhmien parissa sen jälkeen tekemiäni bändi-työpajojen ja leirien aikana. Bändiohjaajana olin jo kannukseni hankkinut, mutta erityispedagogiikasta, musiikkikasvatuksesta ja erityismusiikkikasvatuksesta olin vielä kaukana. Tämän työn kirjoitusprosessin kautta vielä otin vielä toisen suuren harppauksen pystyessäni koostamaan itselleni ja muille työkalupakin laadukkaasta teoretisestä ja omasta käytännön kokemuksesta. Tämän työn valmistaminen on jo poiknut uusia tilaisuuksia haastaa itseäni ohjaajana. Olen järjestänyt toisen bändileirin kuulovammaisille lapsille ja nuorille sekä vetänyt kaksi päivää kestäneen bändi-työpajan osana Satakieliohjelman vuosittaisen seminaarin nuorten työpajaa.

Olen saanut kutsun myös esitellä työtäni Pohjanmaan taidetoimikunnan järjestämässä musiikkikasvatusseminaarissa Seinäjoella 7.11.2012 otsikolla ”Musiikin jokamiesoikeudet – kuulovammaisten lasten ja nuorten bändiohjaaminen”. Tämän opinnäytetyön sisältämä informaatio tullaan myös kokoamaan Louhimon tulevaisuudessa julkaisemaan erityisryhmien bändiohjaamisen metodioppaaseen. Kuulovammaisten lasten ja nuorten bändiohjaustoimintaa on jo alueellisesti pyritty juurruttamaan. Rytm-Instituutti haki ja sai keväällä 2012 Pohjanmaan taidetoimikunnalta rahoituksen kuulovammaisille järjestettävään bändileiriin Rytm-Instituutin perinteisin kesäleirin yhteyteen. Itse olen myös pyrkinyt jakamaan osaamistani pyytämällä työparikseni leireille ja työpajoihin asiasta kiinnostuneita. Vertaisohjaajuus on mielestäni paras tapa välittää käytännön osaamista ja niin sanottua hiljais-tietoa, josta osa on nyt saatettu luettavaan muotoon tämän työn myötä.

Kartuttamani tiedon ja taidon perusteella pystyn sanomaan, että kaikilla kuulovammaisilla on mahdollisuus nauttia musiikista sitä tekemällä tai kokemalla. Esimerkiksi sisäkorvaistutetta käyttävä lapsi, joka on jo harjaantunut kuuntelemiseen

ja on kiinnostunut musiikista, voi varsin hyvin hakeutua saamaan rytmimusiikin opetusta, jos vain opettaja on tietoinen hänen erityispiirteestään ja on valmis ottamaan ne huomioon opetuksessa. Rytmimusiikin opetusta toteutetaan jo valmiiksi varsin oppilaslähtöisesti, joten kuulovamma ei ole este eikä hidasta soittoharrastukselle. Erilaiset toimijat kouluista kolmanteen sektoriin ottavat huomioon erityisryhmät ja heidän erityispiirteensä, eikä ole mitään syytä olla tekemättä niin myös musiikkitoiminnan, varsinkin innostavan sellaisen, parissa. Toivon, että tämän työn avulla pystyn osaltani edesauttamaan sitä, että tulevaisuudessa kuulovammaisia oppilaita on yhä enemmän musiikin taiteen perusopetuksen ja musiikillisen harrastustoiminnan piirissä.

LÄHTEET

- Ahonen, H. Musiikki, sanaton kieli. Musiikkiterapian perusteet. Helsinki: Finn Lectura.
- Ahonen-Eerikäinen, H. 1999. Samalle aaltopituudelle. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Bojner-Horwitz, E. & Bojner, G. 2007. Mielihyvää musiikista. Suomentaja Sirkka Salonen. Helsinki: WSOY.
- Forsblom, Anita. <xxx.xxx.@xxx.fi>. 2.10.2012. [Sähköpostihaastattelu]. Vastaanottaja: Satu Kokkonieni. Viitattu 17.10.2012.
- Hasan, M. 2005. Kuulosta ja kuulemisesta. Teoksessa: P. Määttä, E. Lehto, M. Hasan & R. Parkas (toim.) Lapsi kuulolla. Opas kuulovammaisen lapsen opettajille ja kasvattajille. Jyväskylä: PS-kustannus, 31 – 52.
- Kaikkonen, M. 2009. Erityismusiikkikasvatus. Teoksessa Musiikkikasvatus. Näkökulmia kasvatukseen, opetukseen ja tutkimukseen. Suomen Musiikkikasvatusseura, 203– 218.
- Kaikkonen, M. & Uusitalo, K. 2005. Soita mitä näet. Kuvionuotin opetuksessa ja terapiassa. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.
- Korpilahti, P. 2005. Puhuen tai viittoen – kaksi väylää kohti kieltä. Teoksessa M. Takala & E. Lehtomäki (toim.) Kieli, kuulo ja oppiminen. Kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetus. Helsinki: Finn Lectura, 10 – 24.
- Kurki, A. & Takala M. 2005. Tekniset apuvälineet kommunikoinnin tukena. Teoksessa M. Takala & E. Lehtomäki (toim.) Kieli, kuulo ja oppiminen. Kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetus. Helsinki: Finn Lectura, 43 – 52.
- Kuuleminen. Kuuloliiton verkkosivu. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Helsinki. [Viitattu 10.8.2012]. Saatavana <http://www.kuuloliitto.fi/fin/kuulo/kuuleminen/>.
- Kuulokojeen käyttö. Kuuloliiton verkkosivu. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Helsinki. [Viitattu 24.10.2012]. Saatavana http://www.kuuloliitto.fi/fin/kuulo/kuulokoje/kuulokojeen_kaytto_/
- Kuuloliitto. 2011. Koulussa on kuulovammaisen oppilas. Opas. Helsinki: Kuuloliitto ry.
- Kurki, Leena. 2002. Sosiokulttuurinen innostaminen. Tampere: Vastapaino.

- Lilja-Viherlampi, L. 2007. Minunkin sisälläni soi – musiikin ja sen parissa toimimisen terapeuttisia merkityksiä ja mahdollisuuksia musiikkikasvatuksessa. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.
- Louhimon esittely. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Seinäjoki: Seinäjoen seudun lasten ja nuorten rytmimusiikkiverkosto Louhimo. [Viitattu 22.10.2012]. Saatavana: <http://www.louhimo.com/louhimo/index.html>.
- Louhimon metodiopas bändiohjaamiseen. 2008. Seinäjoki: Louhimo.
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto. 2008. Kassi täynnä asiaa – nuorten toiminnallinen hyvinvointi- ja vapaa-ajan kartoitus. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: MLL. Viitattu [1.9.2012]. Saatavana <http://www.mll.fi/julkaisut/verkkojulkaisut/nuorisotyohon/>.
- Rasa, J. 2005. Esteetön kuunteluympäristö. Teoksessa P. Määttä, E. Lehto, M. Hasan & R. Parkas (toim.) Lapsi kuulolla. Opas kuulovammaisen lapsen opettajille ja kasvattajille. Jyväskylä: PS-kustannus, 7-29.
- Salo, J. 2000. Missä sinä olet ollut? Terapeuttista musiikkikasvatusta Ruskeasuon koulussa. [Verkkoartikkeli]. [Viitattu: 22.10.2012]. Saatavana: <http://www.ers.fi/page5/SaloMiss.pdf>
- Salo, J. 2009. Musiikinopetusta vai erityismusiikiopetusta?. Teoksessa Musiikkikasvatus. Näkökulmia kasvatukseen, opetukseen ja tutkimukseen. Suomen Musiikkikasvatusseura, 189-201.
- Satakieliohjelma. Kuulovammaisen lapsi harrastaa. Esite. Helsinki: Satakieliohjelma.
- Satakieliohjelman esittely. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Helsinki: Satakieliohjelma. [Viitattu 24.10.2012]. Saatavana: <http://www.satakieliohjelma.fi/>
- Toikko, T. 2002. Marginaalit ja sosiokulttuurisen työn mahdollisuudet. Teoksessa K. Juhila, H. Forsberg & I. Roivainen (toim.) Marginaalit ja sosiaalityö. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 272-282.
- Torppa, R. 2010. Puheterapeutti. Musiikin aika kuulovammaisille ja muille erityislapsille. Esitelmä. On jälleen musiikin aika! - koulutuspäivä 8.2.2010. Tampere.
- Torppa, R. 2005. Laulut sisäkorvaistutetta käyttävän lapsen puheterapiassa. Teoksessa E. Lehto, M. Hasan & R. Parkas (toim.) Satakieliseminaari 2005. Seminaarijulkaisu. Helsinki: Satakieliohjelma.

Tyttö, ikä 10 vuotta, sisäkorvaistute 7 vuotta. <xxx.xxx@xxx.fi>. 01.10.2012. [Sähköpostihaastattelu]. Vastaanottaja: Satu Kokkonieniemi. [Viitattu 17.10.2012].

Tyttö, ikä 14 vuotta, kuulokoje. <xxx.xxx@xxx.fi>. 01.10.2012. [Sähköpostihaastattelu]. Vastaanottaja: Satu Kokkonieniemi. [Viitattu 24.10.2012].

